

**СТВОРЕННЯ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ГАЛИЧИНИ І
ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ АКАДЕМІЧНОЇ ОСВІТИ
(1867 – 1914 рр.)**

Відродження і розбудова незалежної Української держави викликали якісно нове зацікавлення проблематикою участі українців в культурно-освітніх та наукових закладах центрально-східноєвропейського регіону в контексті національної політики Австрійської імперії та Австро-Угорщини. Історія міжкультурних контактів та етнонаціональної політики Габсбургів стосовно народів Дунайської монархії 1772 – 1918 рр. останнім часом – одна з найбільш розроблюваних вітчизняними вченими тем [10, 4; 45, 12]. У реалізації національної політики важливу роль відігравали заклади вищої освіти у Галичині*. Вони сформувались саме у цей період і значною мірою набули свого статусу завдяки політиці центрального віденського уряду, характеру міжетнічних стосунків, головним чином українців з поляками, інтелектуальному і економічному потенціалу, що дозволило протистояти зовнішнім впливам і реалізовувати українцям власні національні прагнення. В їх діяльності відобразились складні суспільні, політичні та національно-культурні процеси [2, 14-15].

Комплексне вивчення вищих навчальних закладів Галичини як об'єкту і суб'єкту національної політики правлячої династії та урядів Австро-Угорщини до останнього часу не здійснювалось. Поза увагою залишилися такі питання як створення закладів вищої освіти в Галичині та формування системи академічної освіти, діяльність центральних і крайових влад щодо діяльності вищих навчальних закладів, українсько-польське протистояння стосовно питання створення українського університету в Галичині як певного соціокультурного феномену тощо [6, 82, 94]. Потребує вивчення і такий аспект проблеми як реакція на зазначені національно-культурні процеси різних соціальних верств галицького суспільства. Необхідним є осмислення ролі і місця академічних закладів Галичини у формуванні модерної української нації.

Отже, названа проблема ще не стала предметом спеціального дослідження у вітчизняній та зарубіжній історіографії. Питання становлення й розвитку шкільництва в Галичині розглядаються у дослідженнях С. Барана, Я. Біленького, А. Крушельницького, Ю. Ловицького, М. Лозинського. Узагальнюючі праці В. Барановського, Т. Фіутовського, В. Левицького, А. Мікульського, К. Роян – Росінкевича охоплюють широкий спектр освітніх питань досліджуваного періоду.

В 60 – 70 – х рр. ХХ ст. вивченням історичного розвитку галицького шкільництва займалися Л. Баїк, Н. Дідух, А. Кондратюк, Б. Мітюров, що проаналізували освітню політику австро-угорської влади, становище навчальних закладів, еволюції педагогічної думки.

Об'єктивні дослідження процесу розвитку освіти на західноукраїнських землях в ХІХ – на поч. ХХ ст. здійснено вченими української діаспори. Цінні документи, наукові положення та концепції містять праці Г. Васьковича, В. Вериги, І. Лисяка – Рудницького, І. Нагаєвського, Н. Полонської – Василенко, О. Субтельного та ін.

В умовах незалежної Української держави стала можливою поява низки нових історичних, етнополітологічних, педагогічних, етнологічних досліджень, в яких здійснено переосмислення культурно-освітніх процесів в Галичині, зокрема в царині

* Під австрійським пануванням (1772-1918 рр.) названа територія разом з частиною польських земель складала один коронний край і позначалася невірним з історичної точки зору терміном "Східна Галичина". У даній статті означення "Галичина" стосується східної частини коронного краю. – Авт.

вищої освіти. Історичний і політичний аспект проблеми розкривають сучасні розвідки В. Благого, М. Кармазіної, М. Кугутяка, І. Монолатія, В. Сарбея, В. Стинської. Багато цінних думок міститься у працях Г. Білавич, В. Качмара, І. Курляк, Б. Савчука, Б. Ступарика.

В цілому, позитивно оцінюючи доробок попередників, слід зауважити, що ними було проведено значну пошукову роботу із вивчення культурно-освітніх проблем Галичини, зокрема усіх ланок шкільництва. Беручи до уваги мультинаціональний уклад регіону, дослідники розглядали шкільництва лише у контексті певної етнічної спільності. Однак в історико-етнологічній науці немає узагальнюючі праці з комплексним дослідженням вищого шкільництва Галичини як певної логічної системи у контексті етнополітики Австрійської імперії і Австро-Угорщини в 1867 – 1914 рр. Усвідомлення цього факту як проблеми, яка вимагає наукового з'ясування з урахуванням її актуальності й недостатньої розробки, й зумовило вибір теми цієї статті.

Мета даної статті полягає в об'єктивному та всебічному вивченні місця вищих навчальних закладів Галичини в контексті національної політики Австро-Угорщини^{**}. В діяльності її урядів стосовно галицьких українців відобразились складні суспільні та національно-культурні процеси, які найбільш ефективно піддавалися трансформаціям, що відбувалися в Габсбурзькій монархії впродовж 1867 – 1914 рр. [7, 928]. Вихідний рубіж дослідження – остаточне оформлення дуалізму в Австрійській імперії і перетворення її на Австро-Угорщину у грудні 1867 р. Початок Першої світової війни у червні 1914 р. та поступовий колапс Габсбурзької монархії внаслідок цього визначили кінцеву межу роботи.

Автор статті вважає, що для реалізації поставленої мети дослідникам необхідно вирішити такі завдання: 1) проаналізувати стан і ступінь дослідження проблеми у вітчизняній та зарубіжній історіографії, встановити рівень і повноту її джерельного забезпечення; 2) з'ясувати теоретичні засади національної політики Габсбургів у галузі вищої освіти та шкільництва загалом, визначити способи і методи її реалізації, а також етапи цього процесу; 3) проаналізувати офіційні документи, які визначали функціонування вищих навчальних закладів регіону в умовах політичного курсу Відня та крайової адміністрації; 4) показати систему створення та діяльності національно-освітніх академічних установ галицьких українців у зазначений період, розкрити її матеріальне становище та рівень професійно-кадрового забезпечення; 5) розкрити роль мовного фактору і культури вищих навчальних закладів у проведенні освітньої політики Габсбургів; 6) вивчити механізми впливу академічних установ регіону на масову свідомість наслення, шляхи і методи впровадження ідейних та політичних норм у громадське життя галицького суспільства; 7) відстежити деформацію національної свідомості галицьких українців під впливом політики урядів Австро-Угорщини стосовно академічної освіти.

Слід зауважити, що оцінка ролі, функцій та масштабів вищої освіти в Галичині у другій половині ХІХ – на початку ХХ століть потребує від дослідника значних зусиль, спрямованих на те, щоби розділити реальні факти від вже сформованих уявлень. Безумовно, картина минулого, такого, яким ми його бачимо, у більшості випадків складається під впливом наших сьогоднішніх уявлень, відносин і стереотипів. Але реалії, про які йтиметься у статті, навіть у той час розглядалися сучасниками через

^{**} Від грудня 1867 р., коли Основним Законом (Конституцією) було остаточне оформлено дуалізм, під "Австро-Угорщиною" необхідно розуміти три окремі інституції: постійну "спільну монархію", яка й далі репрезентувала міць Габсбургів у світі; тимчасовий економічний союз Австрії та Угорщини і дві окремі держави – Австрію й Угорщину. Неугорські землі імперії залишалися без назви: вони були "іншою частиною імперії" або "землями, представленими в райхсраті", а тому їх невиразно окреслювали "Австрією". Визначений конституційний статус мали лише дві держави – Австрія і Угорщина [19, 128, 130].

призму стереотипів, в основі яких лежали певні політичні, ідеологічні та культурні постулати. Існував цілий спектр різних "образів" національного шкільництва та вищої освіти народів Габсбурзької монархії зокрема, причому взаємна їхня відповідність спостерігалася не завжди. Тим не менше виявлення різниці між реальністю і стереотипними уявленнями не тільки дозволяє глибше зрозуміти феномен вищих навчальних закладів досліджуваного регіону у контексті національної політики Австро-Угорщини, але й проливає додаткове світло на загальну систему політичних і громадянських цінностей, яка була прийнята у галицькому суспільстві [14, 413, 449].

Для пізнання того, чим, у дійсності була вища освіта для галицьких українців, яким чином вона була інтегрована у більш широку сферу класифікації національних культур Австро-Угорщини, і нарешті, якими були її значення й наслідки, автору видається необхідним враховувати як вже усталені історіографічні традиції, так і відповідні кількісні та якісні показники сучасних досліджень. Зрозуміло, що полікультурний характер розвитку системи шкільництва в Галичині сер. XIX – поч. XX ст. визначали суспільно-політичні (активізація національного життя всіх етнічних спільностей, законодавча і державна політика Австро-Угорщини щодо регіону стосовно забезпечення нормативно-правової бази системи шкільництва) та економічні (поступальний розвиток капіталістичних відносин, модернізація виробництва, зміни у суспільному устрою) передумови. Нормативно-правова основа системи вищого шкільництва Галичини визначалась офіційним законодавством, в підвалини якого були покладені демократичні принципи організації вищої освіти для представників різних етнічних спільнот монархії. Водночас, у Галичині, діяло й крайове законодавство, яке у більшості випадків надавало законам формального характеру.

З'ясування факторів, що зумовили появу та історичний поступ вищих навчальних закладів в Галичині, вимагає історико-ретроспективного розгляду організаційного та ідеологічного становлення академічного шкільництва в досліджуваному регіоні.

***

Важливим чинником утвердження національної самосвідомості народів Галичини була освіта. Важливе місце в загальному ланцюгу освітньої системи Австрійської імперії, а згодом – Австро-Угорщини займала середня, спеціальна професійна і вища школа [17, 152, 158; 18, 55].

Усвідомлюючи гостроту національних суперечностей на нових територіях, імператриця Марія-Терезія в душі феодального універсалізму намагалася рахуватися з регіональними особливостями [2, 6]. Імператор Йосиф II продовжував політичну лінію щодо українства, що особливо помітно виявлялася в галузі освіти, культури, релігії [15, 43].

В 1774 р. у Відні було започатковано семінарію для підготовки греко-католицького духовенства "Barbareum" (від власної назви греко-католицької церкви св. Варвари) [53, 238-239]. Згодом, надвірним декретом Йосифа II від 30 червня 1783 р. у Львові засновано духовну семінарію з доброю бібліотекою і великою кількістю стипендій. Своім рескриптом від 5 січня 1786 р. імператор наказав вчити студентів цієї семінарії рідною мовою, що дасть можливість ліквідувати потребу у вчителях, які б викладали рідною мовою [17, 153; 18, 57].

Здійснювані Йосифом II реформи мали практичне спрямування: в навчанні він вбачав засіб досягнення добробуту народу та об'єднання різноплеменних народів в одну органічну державну цілісність. У вищих навчальних закладів він звелів готувати стільки спеціалістів, скільки потрібно для держави і, виходячи з практичних потреб, зменшив число ліцеїв та університетів в Австрії з 7 до 3, а навчання у вищих школах за кордоном для громадян Австрії заборонив [18, 57].

29 листопада 1781 р. Йосиф II видав важливу та обширну постанову в шкільних справах [12, 108]. У ній зазначалося, що в державі буде лише 3 університети: у Відні, Празі й Галичині. “В столичних містах інших провінцій їх заступлять гімназії. Із ліквідовуваних університетів треба буде підібрати найкращих професорів для університету” [18, 57-58], і далі вказувалося, що “головне завдання університету, який має повстати у Галичині”. Імператор вважав, що “головне завдання університету – готувати державних урядовців, а не вчених. Ними можуть самостійно стати ті, хто одержав початкові наукові навички” [18, 58].

Університет у Львові було засновано імператорським декретом від 21 жовтня 1784 р. [7, 929; 3, 6]. Навчання в ньому розпочалося 27 листопада того ж року. За задумом австрійських властей, це мав бути “правдивий університет з факультетами: теологічним, правничим, медичним і філософічним і з повною гімназією, рівний всім університетам держави і підпорядкований, як інші, політичній владі краю” [18, 58]. В університеті розпочали навчання 250 студентів, в основному – поляки. Декретом імператорської канцелярії від 9 березня 1787 р. при університеті було засновано “Studium Ruthenum” (“Руський Інститут”), в якому деякі предмети богословських і філософських наук викладалися українською мовою. Цей заклад, який було ліквідовано у 1809 р., підготував 470 українських священників [17, 154].

Реформи австрійського шкільництва (його нижчої і середньої ланки) від 11 серпня 1805 р. торкнулися і Львівського університету. Надвірним декретом у тому ж році його було об’єднано з краківським, а у самому Львові залишився лицей для богословських, філософських, правничих і хірургічних наук та академічна гімназія. Коли постановою імператора Франца I університет перенесли до Львова [53, 371], то за українські кафедри “забули”, а декретом надвірної комісії від 7 березня 1817 р. була створена кафедра польської мови і літератури, однак вона почала діяти лише з 1822 р. [62, 6933].

Значно розширилися права української мови внаслідок революційних подій 1848–1849 рр. й “Весни народів” Габсбурзької монархії. Розпорядженням від 27 січня 1849 р. в усіх гімназіях Галичини введено обов’язкове вивчення української мови. Окрім цього, в пункті 6 даного розпорядження вказувалося: “Щодо наук університетських, то приймається так само за підставу, що виклади мають відбуватися в німецькій мові доти, доки не знайдуться здатні учителі та відповідно підготовлені студенти задля науки в краєвій мові, а теперішні професори, що не знають тої мови, остаються на своїх місцях” [18, 67]. 19 грудня 1849 р. в університеті засновано кафедру української мови та літератури, якою став завідувати Яків Головацький. У зверненні ректора Тангля до намісника Галичини було піднято питання про узаконення рівноправності українців з поляками в університеті [5, 12-13].

Після 1848 – 1849 рр. в Галичині настає реакція: розпущено Головну Руську Раду (1851 р.), відновлено орден езуїтів (1852 р.), скасовано обов’язкове вивчення української мови в гімназіях (1856 р.), обмежено прийом українців до університету [18, 107]. Як результат боротьби світської і духовної течій у розвитку шкільництва, артикул 17 Основного Закону (Конституції) від 21 грудня 1867 р. щодо громадянських прав надав державі право управління і нагляду за освітою і всякими справами, визнавав свободу мистецтв і кожної науки, право створення наукових (навчальних) і виховних закладів і навчання в них [15, 86-87].

У 60-х рр. XIX ст. серед слов’янських народів Австрійської монархії почало зростати незадоволення германізаційними тенденціями політики австрійського уряду. Після невдалої війни з Італією в 1866 р. (поразки під Садовою і підписання Празького миру) уряд пішов на певний компроміс.

Імператорським розпорядженням від 23 березня 1862 р. на юридичному факультеті Львівського університету були засновані дві кафедри з українською мовою

викладання – кримінального і цивільного права [53, 239; 1, 63]. Крім того, було видано дозвіл здавати українською мовою екзамен “на зайняття судових посад” [51, 372]. Міністерство освіти і віросповідання пояснило це не тільки практичними, але й принциповими міркуваннями – щоб і “руській мові дати на юридичному факультеті відповідний простір для її розвитку й дальшого розроблювання” [51, 372].

Реформи 60 – 80-х років XIX ст. не були сприятливими для галицьких українців. Визнавши їх “неісторичним народом”, ці реформи повністю поставили їх під владу поляків, яким було створено найсприятливіші умови для національно-культурного розвитку, в тому числі і для здобуття вищої освіти. Цьому безпосередньо сприяли і закони 1867 р. про мову викладання в середніх і народних школах та організаційний статут крайової шкільної ради. Відповідно до них польська мова стала обов’язковою у всіх школах краю і значно звужувались права української мови. У 1869 р. мовним розпорядженням сполонізовано всю адміністрацію краю, а з 1871 р. – університет. Керівні посади в Галичині зайняли поляки, роль української інтелігенції була майже непомітною, а культурно-просвітня робота серед населення тільки розпочиналася [15, 116].

Непослідовність австрійських властей щодо юрисдикції Львівського університету привела до конфліктної ситуації в Галицькому сеймі. Незважаючи на закон від 1867 р. про рівноправність громадян всіх націй в освіті і суспільному житті, поляки, які домінували в сеймі розпочали компанію про передачу Львівського університету під юрисдикцію польських властей, що призвело б звичайно до дискредитації як українських вчених, які очолювали з відповідні кафедри, так і української мови. Рішуче захищала права українців в університеті комісія, обрана сеймом в 1869 р. для налагодження українсько-польських відносин. Але це ні до чого не призвело – більшість членів комісії не погодилися на створення українських кафедр на філософському та юридичному факультетах, члени сейму захищали лише права поляків на львівський університет, а протести українців не бралися до уваги [14, 428, 430].

Потрібно зауважити, що, як свідчать джерела, австрійські власті, попри їхнє показне нейтральне відношення до українського та польського населення, реально сприяли втіленню в життя польських вимог. Таке сприяння не було результатом симпатії монархії до польської ідеї, а скоріше результатом вимог більше організованих польських кіл та політичної квоності українського політичного проводу. Якщо, між польськими та українськими колами була негласна угода проти німецького впливу, то у взаєминах між собою українці явно поступалися полякам.

В результаті цього, коли спільні протести привели до імператорського розпорядження від 4 липня 1871 р. про скасування “німецької юрисдикції” у Львівському університеті, то реальну владу в ньому захопили поляки. “...Його цісарсько-королівська величність зволив затвердити найвищою постановою, що обмеження, які досі стояли на перешкоді польським і руським викладам на юридичному і філософському факультетах Львівського університету, мають зовсім відпасти, та на кафедри цих відділів можна буде покликувати лише таких кандидатів, що мають повну здібність викладати в одній з обох краєвих мов. Проте всі вчителі, що володіють справді одною з обох краєвих мов, а досі послуговувались в своїх викладах німецькою мовою, мають право на будуче відбувати свої виклади на польській та руській мовах...” [9, 15].

У середині XIX ст. Львівський університет мав філософський, теологічний, правничий та медико-хірургічний факультети. Університет, як інші вищі заклади освіти цього типу у монархії (Віденський, Краківський та Празький) підпорядковувався загальним правилам, прийнятим у 1850 р. Міністерством освіти і віросповідання. Уряд прагнув до уніфікації положень про навчання на всій території монархії. Це, з однієї

сторони надавало перевагу німецькомовним абітурієнтам, з іншої – значно утруднювало вступ до університету представникам інших націй, в тому числі і українцям. Формально, кожний, хто закінчив гімназію, мав право вступити до університету на будь-який факультет. Прийом проводився без вступних іспитів, на підставі свідоцтва про середню освіту. Проте насправді вступити і вчитися було нелегко. Висока плата за навчання, відсутність державних стипендій і житла були значною перешкодою для дітей-вихідців із незаможних селянських родин. Вільно могли навчатися діти поміщиків, високопоставлених чиновників і духовенства [18, 68].

1871 р. уряд дозволив викладання в університеті українською і польською мовами, був визнаний утравістичний характер навчання. Проте така двомовність існувала лише на папері: галицькі українці не мали ні сили, ані відповідного досвіду, щоб відстояти свої права. Ці обставини дозволили полякам ще більше посилити всій вплив проводячи політику колонізації студентства університету. Ставши фактичними господарями університету вони очолили всі структури за винятком кафедр теології та української мови і почали боротьбу за офіційне закріплення свого панівного статусу. Вже 1873 р. університетський сенат, який складала абсолютна більшість поляків, почав добиватись юридичного оформлення свого домінування. Розпорядженням від 27 квітня 1879 р. імператор надавав сенату право самостійно проводити кадрову, навчальну і мовну політику. За українцями залишалось тільки право подавати заяву своєю мовою до університету [47, 45].

Наприкінці XIX – початку XX ст. проблема університетської освіти для українців у Галичині розглядалася в контексті економічних, соціальних та культурних трансформацій, яких зазнала тогочасна українська спільнота у процесі модернізації. Тому, окрім питання реформи виборчого права, іншим важливим аспектом було заснування українського університету [11, 16, 20].

Вперше питання про українське урядування і відкриття українських кафедр публічно поставило загальноакадемічне віче у Коломиї 15 вересня 1880 р., а через два роки, 7 серпня 1882 р., там же, це було чітко заманіфестовано на черговому загальноакадемічному вічі за участю 130 студентів вищих шкіл Галичини [5, 13-14].

Про завершення організації структури студентських станових організацій в Австро-Угорщині свідчив проведений у Львові 25 – 27 липня 1902 р. “З’їзд Української молодіжної Австрійської держави” [13, 62-63]. Зокрема у резолюції віча від 25 липня 1902 р. українські студенти зазначили, що названий з’їзд “1) уважає недостатку власного університету впливом ворожої українському елементові політики польської шляхти і її прислужників; 2) уважає доконечним боротьбу за університет ... вести разом зі зорганізованими масами українського народу; 3) взиває всіх товаришів до посвяти своїх сил задля організації всіх верств українського народу до боротьби так за здобуття самостійного українського університету, як і за корінну перемену теперішнього ладу ...; 4) заявляє, що опираючися на основних законах, домагається безумовної рівноправності для своєї мови в усіх державних інституціях...” [13, 63].

Поряд із створенням кафедри української історії в 1894 р. зростала кількість інших українських кафедр у Львівському університеті, в якому на той час було чотири факультети – богословський, філософський, правничий і медичний [14, 440-441]. До 1914 р. українці мали тут 7 кафедр: на філософському факультеті – кафедру загальної та української історії, української мови та літератури, слов’янської мови; на правничому – цивільного права, кримінального права і процесу; на богословському – пастирського богослов’я і педагогіки, катехитики і методики [7, 929]. У цей же період відкрито ще 5 доцентур – географії, слов’янської літератури, історії Австрії, цивільного процесу та церковного права, а також запроваджено лекції з української мови на

філософському факультеті для поляків, викладання латинською мовою екзегезу Старого завіту і східних мов і екзегезу Нового завіту на богословському відділі [5, 15].

Важливе місце у структурі вищого шкільництва Галичини посідала медична наука. Слухачі Львівського університету 9-10 березня 1889 р. на своїх зборах поставили питання про відновлення медичного факультету (офіційне літочислення медичний факультет вів з 1784 р., коли його було відкрито при Львівському університеті, однак через фінансові труднощі був закритий вже через двадцять років) [24, 6].

Відповідно до ухвали до крайового намісника було надіслане прохання про організацію медичного факультету. Однак, як свідчать документи, державні інституції зволікали з розглядом цього питання [30, 3]. Потребу відкриття окремого факультету обгрунтував проф. Г. Кадий, який 8 вересня 1891 р. звернувся до галицького намісника. Крайовий відділ опрацював відповідні кошториси для побудови навчальних приміщень, а цей план був затверджений і Галицьким сеймом [35, 14, 21]. Спеціальним рескриптом від 27 жовтня 1891 р. Міністерство освіти і віросповідань у Відні було визначено вимоги уряду щодо будівництва закладу (зокрема відділи описової анатомії і судової медицини), його матеріальне забезпечення і відповідні технічні параметри [35, 47; 30, 89].

Для функціонування структурного підрозділу університету уряд дозволив відкрити кафедри – описової анатомії, фізіології, гістології і ембріології, лікарської хімії, патології та загальної терапії, фармакології і фармакогнозії, патологічної анатомії, судової медицини та гігієни; клініки – гінекологічну та очних захворювань тощо [30, 15]. Рішення про створення медичного факультету уряд схвалив наприкінці жовтня 1893 р., однак дозвіл на будівництво відповідних приміщень було отримано лише в 1893 р. (з огляду на відкриття Галицької краєвої виставки і запуску першої лінії електричного трамваю у Львові) [30, 89]. З нагоди відкриття медичного факультету наріжний камінь у фундамент будинку анатомічного корпусу 9 вересня 1894 р. заклав імператор Франц-Йосиф I.

Відкриття медичного факультету дало поштовх і для розвитку ветеринарної медицини (вперше кафедру ветеринарії очолив у 1784 р. проф. Ю. Хмель) [24, 6-7]. Суспільний розвиток, відхід від старих традицій і нововведення в галицькому селі зумовили потребу інтенсифікації виробництва сільськогосподарської продукції, зокрема м'ясо-молочної. Це, у свою чергу, висувало масштабні завдання забезпечення належної організації тваринництва, вдосконалення комплексних ветеринарних заходів. Особливо гостро відчувалась нестача відповідних фахівців, а тому потреба підготовки їх для сільського господарства в системі середніх і вищих навчальних закладів була особливо актуальною [25, 50].

Галицький сейм 9 жовтня 1869 р. прийняв рішення про відкриття звичайної ветеринарної школи разом із школою підготовки спеціалістів з підковування коней. Проте це доручення сейму не було виконано, оскільки намісництво, яке репрезентувало офіційний уряд, виступило проти. Міністерство сільського господарства 19 вересня 1872 р. повідомило через намісництво про свої наміри щодо відкриття школи і про кошти до її утримання [25, 51, 54].

Перепетії з відкриттям нового навчального закладу продовжувалися ще два роки. Лишень 14 жовтня 1874 р. на сесії Галицький сейм ухвалив відкрити Вищу ветеринарну школу разом із школою підготовки спеціалістів для підковування коней, і визнати її крайовим навчальним закладом [25, 5]. Керівництво школи мала здійснювати кураторія в складі трьох осіб: представників Крайової ради, Крайового відділу і Галицького господарського товариства.

Статут Крайової вищої школи мали затвердити Крайова рада та Крайовий відділ. У статуті необхідно було зазначити, що Крайова Вища ветеринарна школа повинна складатись з ветеринарної школи, школи підготовки спеціалістів для підковування коней і клініки для тварин [25, 61]. Зазначалося, що навчання повинно вестись безкоштовно, мовою викладання мала стати польська з німецькою спеціальною термінологією. Мета навчання – набуття теоретичних і практичних знань з ветеринарії. До школи планувалось приймати абітурієнтів, які досягли сімнадцятирічного віку й успішно склали усний та письмовий вступні іспити з таких предметів: польської мови і стилістики, німецької мови, фізики, хімії, історії, географії, математики. До вступних іспитів допускалися лише ті кандидати, котрі закінчили нижчу середню школу. Тих, хто закінчив з добрими оцінками шість класів гімназії або реальної школи, зараховували на навчання без вступних іспитів. Термін навчання тривав три роки [25, 69-70].

Однак, Вища ветеринарна школа у 70-х рр. ХІХ ст. так і не була відкрита. Згідно розпорядження Міністерства сільського господарства від 19 вересня 1874 р. Галицькому наміснику і на підставі розпорядження Міністерства внутрішніх справ від 21 червня 1879 р., питання про організацію вищої ветеринарної школи почало реально вирішуватись тільки у 1879 р. Заснуванням Вищої ветеринарної школи займалось Міністерство внутрішніх справ Австрії. З дня відкриття вона мала переходити у відомство Міністерства освіти і віросповідання [65, 178]. У листі Міністерства внутрішніх справ Австрії Галицькому наміснику від 21 червня 1881 р. читаємо, що австрійський уряд 27 грудня 1880 р. прийняв рішення про відкриття у Львові Вищої ветеринарної школи, яка розпочала свою діяльність з 1881 р. [25, 70].

Основним документом навчального закладу був організаційний статут, розроблений у 1874 р. Крайовий сейм ухвалив, що фінансувати її буде Крайова рада, яка виділила на побудову школи 300 000 корон. Передбачалось також добудувати нові приміщення для викладання теоретичних предметів та для нових клінік, а також нових бактеріологічно-гігієнічних приміщень [29, 19]. Те саме стосувалось і зведення нового приміщення школи підготовки спеціалістів для підковування коней, яка до того часу знаходилась у приватному будинку [65, 178].

У 90-х роках ХІХ ст. професори Вищої ветеринарної школи запропонували реорганізувати її в академію. Це прохання було взяте урядом до уваги. 31 грудня 1896 р. Міністерство освіти і віросповідання видало постанову про реорганізацію Львівської Вищої ветеринарної школи. За розпорядженням Міністерства освіти і віросповідання від 27 березня 1897 р. № 6658 Львівська ветеринарна академія розпочала свою діяльність. Цього ж року було затверджено й план навчання. Зокрема, вказувалось на те, що термін навчання в Академії становив чотири роки [26, 1]. Звичайним слухачем реорганізованого навчального закладу міг стати абітурієнт, котрий успішно склав випускні іспити в одній із державних шкіл. До документів він подавав: метрику і платив за посвячення в студенти 10 корон, а чесне^{***} не платилось [8].

На основі нового навчального плану, складеного ще у 1896 р. був розроблений відповідний статут у 1897 р. польською і німецькою мовами. Він був призначений для ветеринарних закладів Австрійської імперії. За новим статутом керівником Академії був ректор, який разом із колегією професорів підлягав Міністерству освіти і віросповідання. Всі прохання ректора і професорської колегії спочатку подавались у президію, а потім – у Міністерство освіти і віросповідання. Всі свої запити і пропозиції адміністрація закладу подавала у Відень німецькою мовою [34, 23].

У Ветеринарній академії викладали звичайні і надзвичайні професори, ад'юнкти, доценти і вчителі для підготовки спеціалістів для підковування коней. Відповідно

^{***} "Чесне" – оплата за навчання. – Авт.

колегія професорів складалась із звичайних і надзвичайних професорів. Головою професорської колегії був ректор закладу, який обирався звичайними професорами строком на два роки. Колегія щорічно обирала із числа звичайних професорів у липні проректора, який підпорядковувався ректорові. Окрім цього, згідно §9 статуту професорська колегія виконувала такі обов'язки: призначала доцентів та асистентів, контролювала викладання лекцій і проведення практичних занять за кожний семестр. Про це вона повідомляла Міністерство освіти і віросповідання [34, 47].

Слухачі Ветеринарної академії поділялись на звичайних і надзвичайних. Звичайними були ті, котрі зобов'язувались дотримуватись навчального плану. Крім того, вони повинні були подати свідоцтво про закінчення гімназії або реальної школи з успішними матуральними**** екзаменами. Іноземців приймали до Академії після того, як вони підтвердили свої знання як звичайні слухачі. 5 вересня 1908 р. розпорядженням Міністерства освіти і віросповідання Львівській ветеринарній академії було надано право захисту докторських дисертацій по всіх кафедрах. Але, незважаючи на те, що Львівська ветеринарна академія отримала право присвоєння докторських ступенів, вона ще не прирівнювалась до рівня класичних або галузевих університетів. Причиною було те, що ректор призначався імператором, а не обирався професорською колегією академії. Новий імператорський указ був виданий 23 серпня 1909 р., згідно з яким ректора обирала колегія професорів терміном на два роки. Першим обраним ректором був професор Ю. Шпільман [34, 2-4].

29 квітня 1912 р. Міністерство освіти і віросповідання запровадило нову навчальну програму, в яку входили як обов'язкові, так і необов'язкові предмети. Згідно учбового плану, затвердженого Міністерством освіти і віросповідання від 1 квітня 1897 р., обов'язковими були річні екзамени, які проводились регулярно у липні. На екзаменах ставили такі оцінки: "відмінно", "добре", "задовільно", "незадовільно". Результати екзаменів записувались у каталог і книжку відвідувань слухача. Повторно складати річний іспит дозволялась лише один раз. Студенти, які не склали такого екзамену, відраховувались із академії. Випускні екзамени на отримання диплому ветеринарного лікаря складали публічно. В екзаменаційну комісію з кожного предмету входили ректор або проректор, екзаменатор та державний представник, котрий призначався Міністерством освіти і віросповідання. Результати екзамену з кожного предмету окремо записувались у спеціальний протокол. Якщо один з іспитів слухач склав на оцінку "незадовільно", він мав право скласти його повторно протягом трьох місяців. Після здачі екзаменів виводилась середня оцінка, яка записувалась у протокол. Для того щоб скласти іспит за третій раз, потрібен був дозвіл Міністерства освіти і віросповідання. А якщо кандидат і за третім разом отримував оцінку "незадовільно", то втрачав право на одержання диплому ветеринарного лікаря у всіх ветеринарних академіях Австрійської імперії [29, 34, 40, 53].

Після закінчення екзаменів випускникові видавали підписане ректором свідоцтво, в якому ставились оцінки з кожного предмету окремо. При отриманні диплому, він давав урочисту клятву. Диплом виписувався латинською мовою, а його текст затверджувався Міністерством освіти і віросповідання і Міністерством внутрішніх справ. За період з 1881 р. по 1918 р. академія вручила 610 дипломів ветеринарного лікаря [34, 89].

Незважаючи на те, організація вищої ветеринарної школи, пізніше ветеринарної академії було тривалим процесом і вимагала значних зусиль різних гілок влади і громадських організацій, не зважаючи на деякий супротив різних політичних сил, як центрального уряду так і крайових структур, організація вищої ветеринарної школи була доведена до логічного кінця. Академія хоча і повністю не забезпечувала потреби

**** "Матура" – екзамен на атестат зрілості. – Авт.

Галичини у висококваліфікованих фахівцях з ветеринарії, стала значним науковим і навчальним закладом для підготовки професійних кадрів для тваринництва.

Тривалим був і процес створення технічної академії. Під владою Австро-Угорщини Галичина продовжувала залишатись аграрно перенаселеним краєм [15, 58, 165]. Економічна політика метрополії полягала в тому, щоб інтенсивно використовувати дешеві сільськогосподарські продукти й мати ринок збуту промислових виробів, зокрема текстильних. Дрібна ж промисловість не витримувала конкуренції із західноєвропейськими державами. Із-за браку капіталу, вугілля і залізної руди, у зв'язку з віддаленістю від промислових центрів Австрії, на теренах Галичини розвивались тільки нафтова та харчова промисловість, видобуток калійних солей тощо.

Розвиток ринкових капіталістичних відносин вимагав розширення технічної освіти [18, 68]. Створення у Відні Реально-торгової академії спричинилося до відкриття у містах головних і нормальних шкіл (чотирикласне навчання), в яких готували молодь до технічних наук. Це поклало початок поширенню технічного шкільництва.

Марія-Терезія у 1770 р. створила так звану Надвірну наукову комісію, в компетенції якої знаходились адміністративні справи у сфері освіти. Професор математики Ей. Гертнер ще у 1790-х рр. розробив проект розширення інженерної школи який був затверджений в 1803 р. [7, 930]. Згідно з ним навчальні заклади, в яких викладалися технічні науки, іменувалися "вищими" реальними школами, які прирівнювались до ліцеїв і гімназій. І вже 11 січня 1811 р. Надвірна наукова комісія повідомила Галицьку крайову раду про намір імператора відкрити у Львові реальні школи. Навчатися в цих школах могли лише ті учні, які закінчили 4-й клас нормальної школи, або ті які склали вступні іспити. В свою чергу крайова рада 9 жовтня 1812 р. розробила свої пропозиції щодо створення такої школи [65, 15]. Зразком для неї була віденська школа, викладання в ній мало провадитися польською мовою, а кошти на її отримання надходили б з так званого промислового податку. Надвірна наукова комісія прийняла ці вимоги і рекомендувала крайовому комітету опрацювати статут школи. Але тільки 19 травня 1816 р. вищезгадана комісія повідомила Крайову раду, що імператор розпорядився відкрити перший клас реальної школи, а також виділити річну оплату директорів закладу (1200 зл. на рік), а професорам відповідно від 300 до 700 зл. [65, 14].

7 листопада 1817 р. відбулось урочисте відкриття школи, а її директором було призначено А. Уля. На першому році навчання у школі викладались ті ж предмети, що й у віденських реальних школах [65, 15]. Директор домагався продовження розвитку навчального процесу, зокрема, він доповідав Крайовій раді про потребу організації школи на зразок столичного технічного закладу. Однак адміністративні структури вважали, що реальна провінційна школа має зовсім інше призначення, ніж освітній технічний заклад у Відні.

Через два роки віденська Надвірна наукова комісія винесла рішення Львівську трикласову школу реорганізувати у двокласову за зразком реальної школи при віденському технічному закладі. Для здійснення цього проекту була скликана Галицька крайова рада, яка відразу ж повідомила про наступні зміни директора школи. Проте директор дотримувався думки, що така реорганізація не відповідає потребам Галичини, оскільки усувалося навчання торговельної справи, що було вкрай необхідним для цього краю. Він наполягав на тому, щоб школу піднести до рівня вищої. Пропозиції директора А. Уля Крайова рада надіслала до Крайового відділу, щоб реорганізована школа розпочала свою діяльність у 1820–1821 навчальних роках. Цей проект був взятий урядом до уваги. Щодо вивчення комерції в школі, то директор вважав, що відповідних спеціалістів могла б готувати Бродівська двокласова торговельна школа [18, 131].

У 1825р. за імператорським рескриптом Львівська реальна школа була реорганізована у підготовчу школу технічних і комерційних спеціальностей [4, 7]. Слухачі школи мали право працювати на заводах, а також відвідувати лекції у Львівському університеті з фізики, загальної і технічної хімії, рільництва та лісівництва. Студенти, які відвідували лекції з перелічених курсів в університеті, не здобували належної практичної підготовки, оскільки читали тільки теоретичні дисципліни. Загалом така реорганізація школи не забезпечувала потреб у підготовці відповідних спеціалістів для Галичини. Така двокласна реальна школа проіснувала до 1835 р. 19 березня 1835 р. указом імператора у школі було створено торговельний відділ. Проект його діяльності був опрацьований у Віденському політехнічному інституті і передбачав надання розширеній школі статусу Реально-торгової академії з терміном навчання три роки [65, 20]. У 1840 р. один із професорів університету запропонував Крайовому відділу створити для академії два проекти технічних курсів, що по змісту відповідали б відділи фізико-хімічним і фізико-математичним кафедрам. Проект передбачав вивчення тих курсів, що і у Відні та Празі. Але він не був реалізований. Пізніше, 24 січня 1843 р. імператор дозволив створити в академії господарський відділ. Згідно з розпорядженням надвірної наукової комісії, Львівська реально-торгова академія складалась з технічного і торговельного відділів і реальної школи [65, 23].

6 лютого 1844 р. імператор дозволив створити господарський відділ, у який входило б сільське господарство і лісництво. Наукова комісія доручила директору Академії ґрунтовно опрацювати план цього відділу. Тодішній директор Ф. Шіндлер доклав чимало зусиль для того, щоб у 1844 – 1845 рр. такий відділ був відкритий [28, 22].

Важливим завданням було формування навчального плану реорганізованої Академії. Для його розробки був залучений професорсько-викладацький склад Львівського університету. При складанні навчальної програми виникла необхідність змінити деякі визначені адміністрацією положення. Відповідні пропозиції були надіслані до Відня [28, 19-20]. 29 жовтня 1844 р. імператор розпорядився ввести викладання фізики, а також відкрити господарський відділ і надати студентам технічного відділу у Львові такі ж права, як і студентам Віденської політехніки, зокрема, право вільного вибору предметів і складання іспитів. Всі ці вимоги були взяті урядом до уваги. 4 листопада 1844 р. в урочистій обстановці було відкрито новий заклад, а саме Реально-торгова академія була реорганізована у технічну для забезпечення Галичини інженерними кадрами [28, 21].

У перші роки свого існування Технічна академія складалась із реальної школи з дворічним навчанням, технічного відділу, а також однорічного торгового відділу. У зв'язку з тим, що у Львові не було фахової торгової школи, австрійський уряд подбав про розвиток вже існуючого при Технічній академії торгового відділу. Згодом торговельний відділ, завдяки домаганням торгової палати, було реорганізовано у торговельну школу, яка проіснувала до 1875 р.

При Технічній академії були створені кафедри фізики і природознавства, вищої математики та технічної хімії. Проте рівень підготовки молоді, яка поступала в академію після гімназії чи реальної школи, не був задовільним. Слабка математична підготовка в школах не дозволяла студентам ґрунтовно оволодівати новітніми знаннями у Технічній академії. Академія в той час не мала великого впливу на розвиток промисловості Галичини, хоча випускала спеціалістів, потрібних у галузі будівництва та інженерії. 9 січня 1846 р. австрійський уряд видає розпорядження збільшити кількість годин з математики. Професор, який читав лекції з математики мав отримувати 800 зл. Уряд також подбав і про відповідну зарплату персоналу. Так,

директор закладу отримував близько 1600 зл., а професори – від 800 до 1000 зл. Крім того урядом видавались дотації на різні наукові осередки. Незважаючи на активну підтримку уряду, в закладі відчувався брак таких кафедр, як мінералогії, геології, механічної технології, крім того, недостатня увага приділялась вивченню рільництва та лісництва [65, 41].

Також відчувалась велика різниця між Львівською Технічною академією і Варшавським політехнічним інститутом. Зокрема, аналогічний заклад у Варшаві складався з таких відділів: інженерії і архітектури, механічного, хімічного і торгового. На трьох перших відділах навчання тривало чотири роки, а на торговельному – три. А це, в свою чергу, сприяло кращій підготовці фахівців [65, 44].

Револьюційні події у 1848 р. не обійшли стороною технічну академію. Було зруйновано будинок академії, пожежа знищила і навчальне устаткування, документацію. Події революції зумовили і зміну мови навчання в цьому закладі і 29 вересня 1848 р. Міністерство освіти і віросповідання видало розпорядження про обов'язкове навчання в ньому польською мовою. В той же час було покращено фінансування академії, на її потреби в 1849 р. Міністерство виділило дотацію в розмірі 2.600 зл., а у 1850 р. – 3.000 зл. Наприкінці 50-х років XIX ст. навчальний корпус було відбудовано. Урядові репресії після 1848 р. відчутно зачепили Технічну академію, із числа 120 студентів (1848 р.) закінчило навчальний заклад лише 6 осіб [7, 8].

У 50-х роках XIX ст. Академія зазнала певних організаційних змін. А саме, у 1850 – 1851 рр. Міністерство освіти і віросповідання організовує однорічний підготовчий відділ для “старшої молоді”, яка мала бажання навчатись на технічному відділі, не закінчивши реальну школу. Це деякою мірою розширювало можливості навчання в Академії вихідцям з нижчих верств населення. Проте цей відділ існував не довго. Під тим приводом, що за його посередництвом до академії проникають недостатньо підготовлені особи, у 1857 р. підготовчий відділ було закрито [65, 62]. У 1856 р. від Технічної академії було відокремлено реальну школу, а у 1853 р. на базі торговельного відділу створено торговельну школу. Таким чином, у Технічній академії залишався лише один факультет, який охоплював найважливіші галузі інженерного фаху. Таке становище зберігалось до 1872 р. [65, 59-60]

У зв'язку з потребами розвитку промисловості професорська колегія домагалась від центрального уряду реорганізації Технічної академії. Для вона цього приступила до опрацювання цього проекту, взявши за основу організацію навчання австрійських технічних закладів. Цей проект у 1866 р. був запропонований Міністерству освіти і віросповідання. Завданням реорганізованого закладу було ґрунтовне вивчення теоретичних і практичних дисциплін. Було передбачено відкрити такі відділи – інженерії, машинобудування, хіміко-технічний, рільничо-лісовий, торговий. Також встановлювалась відповідна оплата викладачам: звичайним професорам – 2000 зл., ад'юнктам – 1000 зл., асистентам – 500 зл. Студенти закладу відносились до числа звичайних або надзвичайних. До звичайних зараховували осіб, які з добрим свідоцтвом закінчували гімназію або реальну школу, а також ті, котрі склали вступні іспити з математики, фізики та історії. До надзвичайних зараховували осіб, котрі з добрим свідоцтвом закінчували гімназію і нижчу реальну школу, або склали вступні іспити. Кожен звичайний і надзвичайний слухач, вступивши до навчального закладу, сплачував 4 зл. і чесне 20 зл. Після закінчення навчального року студенти склали іспити з обов'язкових предметів [65, 64].

Але оскільки в той час Австрія готувалась до війни з Італією, проект передали Крайовому сейму, який мав зайнятися реорганізацією академії. 6 жовтня 1868 р. Крайовий сейм видав ухвалу, в якій доручив Крайовому відділу створити відповідну комісію для вирішення цього питання. Створена комісія під керівництвом О.

Петруського вивчила потреби закладу і вирішила здійснити реорганізацію Академії за проектом, розробленим у 1866 р. Також була створена комісія і для реорганізації Краківського технічного закладу. У ньому мали функціонувати відділ інженерії і архітектури, гірничий, та гутничого виробництва, механічний і рільничо-лісовий. Крайовий відділ представив два проекти на сеймову сесію, що відбулась у 1869 р. Сеймова комісія постановила створити в Галичині два рівноцінні заклади – у Львові головну технічну школу з відділами інженерії, механіки, хімії та курсами лісництва і торгівлі, а в Кракові технічну академію з відділами архітектури, механіки, гірництва та гутництва. Комісія розробила також статут для цих навчальних закладів, що складався з восьми пунктів і 66 параграфів. Крайовий сейм без змін затвердив ці статuti. Крім того, на сесії було вирішено у Львівській політехніці залишити тільки курс лісництва, мотивуючи це тим, що в Дублянах функціонує рільнича школа [65, 69]. Проте Міністерство освіти і віросповідання не погодилось на ухвалу сейму і не представило її до цісарської санкції.

У 1869 – 1870 рр. в Академії було шість звичайних кафедр: елементарної і вищої математики, загальної фізики, загальної і технічної хімії, механіки і геометрії, будівництва, бухгалтерії, кореспонденції і торговельних наук [39, 58]. Відчуваючи велику потребу у навчальних приміщеннях професорська колегія звернулась до Крайового скарбу за допомогою. Рескриптом Міністерства освіти і віросповідання від 13 жовтня 1869 р. було виділено додаткові кошти на будівництво приміщень у сумі 9 488 зл. [39, 59].

Реорганізація Технічної академії розпочалась з імператорського розпорядження від 4 жовтня 1870 р., на підставі якої було створено три звичайних кафедри: нарисної геометрії, механіки і теорії машин, будівництва доріг та залізниць. 18 січня 1871 р. імператор розпорядився створити ще три звичайних кафедри: будівництва і архітектури, геодезії, хімічної технології. 26 серпня 1871 р. видано розпорядження, яким затверджено кошторис відповідної оплати персоналу, зокрема, професори математики, фізики і хімії отримували до 1.800 зл. Цим же документом затверджено викладання польською мовою у закладі [41, 27].

Міністерство освіти і віросповідання звернулось до професорської колегії з пропозицією розробити тимчасовий регламент закладу, взявши за зразок статuti технічних закладів монархії. Директор навчального закладу разом з професорською колегією опрацювали статут і подали його до Міністерства освіти і віросповідань, який затверджено 29 жовтня 1872 р.

У 1871 р. Академія здобула право вищого навчального закладу, який очолював ректор, що обирався колегією професорів і затверджувався Міністерством освіти і віросповідання [41, 31]. Керівництво Академії прирівнювалось до інших керівництв інших технічних академій монархії. Першим ректором (до цього часу директор) було обрано д-ра Ф. Стжелецького. У цьому ж році було запроваджено обов'язкове викладання польською мовою, що прийшла на зміну німецькій. Ставки професорів Технічної академії прирівнювались до ставок професорів університету [41, 15]. Реорганізація Академії тривала майже чотири роки. Внаслідок цього була збільшена кількість кафедр, асистентів та лабораторій. Відповідні плани професорська колегія складала для кожного відділу.

Найвищою постановою від 9 жовтня 1872 р. було дозволено відкрити дві нові кафедри: механічної технології і мінералогії та географії [41, 17].

З розвитком Технічної академії, зростанням числа кафедр, назрівало питання про побудову нового приміщення. У 1873 р. віденський уряд прийняв постанову про будівництво будинку Академії, на основі якого з державних коштів виділялось 1.3 млн. зл. Підготувати проект будинку доручили професору Ю. Захаревичу. Під будівництво

у графині Фредро купили земельну ділянку на Л. Сап'єги. Спорудження тривало з 1874 по 1877 рр. [41, 89, 105]

15 листопада 1877 р. відбулось урочисте відкриття навчального року в новому приміщенні. Одночасно у 1873–1876 рр було добудовано двоповерховий будинок хімічної лабораторії. Рескриптом від 19 жовтня 1876 р. Міністерство освіти і віросповідання у листі до ректорату Академії розпорядилось виділити дотації для таких кафедр: механіки (315 зл.), загальної хімії (900 зл.), хімічної технології (900 зл.), інженерії (500 зл.), мінералогії (600 зл.), будівництва доріг (850 зл.), фізики (420 зл.), геодезії (500 зл.), механічної технології (600 зл.), ботаніки (300 зл.), машинобудування (700 зл.) [41, 107].

У Технічній академії загальні лекції були обов'язковими. Предмети, які вивчались на першому курсі, завершувались на другому. Ректор повинен був доповідати Міністерству освіти і віросповідання про успішність студентів. Так, з доповіді ректора дізнаємось, що на відділі машинобудування у 1874 – 1875 рр на першому курсі навчалось 30 студентів, а на другому – 17. За результатами іспитів із 30 студентів першого курсу тільки п'ятеро відповідало вимогам навчання і вони могли перейти на другий курс [28, 4].

Міністерство освіти і віросповідання вживало заходів щодо зміцнення навчальної дисципліни й підвищення рівня підготовки спеціалістів. Зокрема, у 1874 – 1875 рр був запроваджений новий навчальний план, у якому визначено вимоги до підготовки слухачів та переведення їх на наступні курси. План не обмежував самостійності навчання, кожен студент міг довільно вибирати відповідні курси і методику їх вивчення. Однак такі принципи організації навчального процесу не сприяли успішному засвоєнню студентами матеріалу [4, 5-6]. До того ж слухачі Академії могли вільно складати іспити за розкладом. У результаті цього багато студентів, хоча й відвідували усі курси, але нерідко зовсім не склали іспитів або ж склали лише з деяких дисциплін. Щоб припинити зловживання цією свободою, колегія професорів розробила статут, за яким студенти обов'язково складали іспити з теоретичного предмету – після двох років навчання і спеціального – після закінчення навчання. Слухачі, котрі склали обидва іспити і виконали проект на задану тему, отримували диплом техника. Одночасно колегія професорів внесла пропозицію змінити назву навчального закладу, щоб підкреслити його статус як вищої школи. Така пропозиція була взята до уваги урядом.

Постановою від 8 жовтня 1877 р. цісарсько-королівська Технічна академія отримала назву цісарсько-королівської Вищої технічної школи [42, 100]. Вищу школу за пропозицією колегії було названо у перекладі “Політехнічна школа”, керівництво якою здійснював ректор, котрий обирався з-поміж звичайних професорів строком на один рік [43, 3]. Спеціалісти вищої кваліфікації мали право займати вчені посади екстраординарного (надзвичайного професора, який не керував кафедрою), та ординарного (звичайного, який очолював кафедру). Того ж року ректором “Політехнічної школи” було обрано проф. Ю. Захаревича [43, 2-3].

У 1878 р. Міністерство освіти і віросповідання затвердило обов'язкові правила приймання іспитів і новий навчальний план. З метою удосконалення навчального процесу за рішенням професорської колегії було запроваджено в кінці кожного навчального року влаштовувати виставки кращих студентських робіт, а для заохочення студентів призначались спеціальні премії. Тоді ж ректор “Політехнічної школи” подав високому намісництву проект інструкції про управління навчальним закладом [31, 8].

У 1885 – 1886 рр. були запроваджені підготовчі курси для учнів, які вступали до закладу. Курс лекцій читав доцент А. Сорочинський, а лекції з технології нафти – доцент Р. Залозецький. У той час були організовані три експериментальні лабораторії з

проблем нафтової і керамічної промисловості, а також для випробовування матеріалів у технічних конструкціях [31, 10].

Політехнічна школа продовжувала розбудовуватись. Для підготовки кваліфікованих спеціалістів з торговельної справи у 1889 – 1890 рр. було відкрито доцентуру суспільної економії, пов'язану з торговельним та вексельним правом. У 1891 р. було створено кафедру зоології, ботаніки, товарознавства, теорії залізничного транспорту та спеціальної електротехніки. 24 грудня 1892 р. Міністерство освіти і віросповідання затвердило створення кафедри геодезії і астрономії [32, 1 – 1 (зв)].

У 1891 р. Галицький крайовий сейм затвердив статут Львівської політехнічної школи, запропонований колегією професорів. У документі відзначалось, що її завданням є забезпечення основної теоретичної і практичної освіти із технічних спеціальностей. Згідно з статутом, передбачалось у політехнічній школі чотири відділи – інженерії, будівництва, машинобудування, технічної хімії. Крім того, при відділі машинобудування був підготовчий курс для кандидатів гірничого заводу, а при відділі технічної хімії – підготовчий курс для кандидатів гутничого заводу. 28 квітня 1897 р. Міністерство освіти і віросповідання затвердило організаційний статут навчального закладу [33, 25].

За статутом напередодні навчального року професори складали навчальний план для кожного відділу, який затверджував міністр освіти [33, 27]. За цим планом на відділах інженерії і будівництва навчання тривало 5 років, а на відділах машинобудування і технічної хімії – 4 роки.

У політехнічній школі працювали музеї, лабораторії, бібліотеки. Кожна з цих структур мала встановлену законом річну дотацію. Ними керувала колегія професорів [33, 28], а книгозбірнею завідував один із професорів, обраний професорською колегією цього закладу і затверджений міністром освіти.

Колегія професорів часто зверталась із своїми пропозиціями до Міністерства освіти і віросповідання [33, 29]. Зокрема, щодо збільшення кількості лабораторій та дослідницьких станцій, аудиторій для математики та свердлової техніки, електротехніки, необхідних для професорів приміщень. Велика увага приділялась механічному факультету, зокрема, збільшенню аудиторій та дослідницьких приміщень [33, 30; 44, 13]. У 1901 р. політехнічній школі на підставі поданої наукової праці та успішно складеного докторського екзамену з точних наук, було надано право присуджувати вчені ступені доктора технічних наук. Перший урочистий захист докторської дисертації на здобуття вченого ступеня доктора технічних наук інженерів Я. Бляуца і М. Корнелія відбувся у 1902 р. [44, 13].

Таким чином, заснування, реформування і реорганізація технічної академії відбувалися в складні для Галичини часи. Впродовж більше ніж століття цей вищий навчальний заклад зріс від звичайної реальної школи, яка містилася в не великому будинку до вищого закладу з розгалуженою структурою – факультетською та кафедральною, з цілим рядом лабораторій, з багатьма спеціалізаціями та спеціальностями із значною акспериментальною та теоритичною базою: все це розміщувалося в добротних корпусах з відповідним устаткуванням. Технічна академія дала також поштов для організації торговельних та лісотехнічних навчальних закладів.

Діяльність Львівської торгової академії тривалий час була пов'язана із технічною академією. У розвитку торгівлі Східної Галичини значне місце займав Львів. Саме тут зосереджувалась гуртова торгівля краю, через торговельні фірми міста здійснювались поставки промислових товарів в усі регіони Галичини. Розвитку торговельних наук сприяла в значній мірі Марія-Терезія, за часів якої у 1769 р. у Відні була відкрита Реально-торгова академія [18, 55, 57]. У 1800 р. була утворена реальна трикласна школа з торговим відділом. Як уже згадувалось, в 1817 р. у Львові була

відкрита трикласна реальна школа, до якої приймали учнів після закінчення четвертого класу нормальної школи. Після її закінчення учні здобували технічно-господарську та торговельну освіту [18, 67].

У 1825 р. цю школу було реорганізовано на двокласну, в якій набували технічних і комерційних спеціальностей. В школі було збільшено кількість годин з таких дисциплін: бухгалтерії, торгового і вексельного права. У 1835 р. було створено торговельний відділ і школа отримала назву "Реальна торгова академія", з якої у 1844 р. постала технічна академія, в якій функціонував однорічний торговельний відділ. На цей відділ приймали звичайними слухачами тих, котрі закінчували гімназію або реальну школу, а до надзвичайних – зараховували абітурієнтів, які закінчували нормальну школу [55, 64, 68].

Однак професори технічної академії внесли до уряду пропозицію про те, щоб замість однорічного торгового відділу створити двокласну торгову школу, до якої мали право вступати слухачі, котрі закінчували другий рік навчання нормальної школи. Міністерство освіти і віросповідання підтримало запропоновані зміни і на початку 1853–1854 рр. реорганізувало торговельний відділ на двокласну торгову школу [55, 70]. На першому році навчання викладались такі предмети: наука про торгівлю, німецька стилістика і торгова кореспонденція, французька мова, математика, географія та історія торгівлі. На другому році читались лекції з бухгалтерії, торгового та вексельного права [55, 72].

Проте двокласна торгова школа не задовольняла потреб Галичини. І колегія професорів технічної академії у 1872 р. направила до Відня делегацію, яка мала завдання домогтися створення нового вищого торгового закладу. Вона представила Міністерству освіти і віросповідання програму навчання, маючи на меті перетворити двокласну торгову школу на навчальний заклад з трирічним терміном навчання [55, 70]. Але Міністерство освіти і віросповідання не прийняло запропонований проект і питання про створення вищої торгової школи було відкладено. При такому стані торгівельної освіти необхідно було й надалі зберегти в технічній академії таких курсів, як політекономія, торгове та вексельне право, бухгалтерія і товарознавство.

Згодом Міністерство освіти і віросповідання дозволило створити у 1889 р. в академії кафедру політекономії з викладанням торгового та вексельного права, а також погодилося на створення вищого навчального самостійного закладу для підготовки спеціалістів у сфері торгівлі [55, 72]. Брак торгових шкіл в Галичині давався в знаки не тільки у торговій сфері, а й у банківській та комерційній. Чільні посади у цій галузі займали іноземці, а тому щоб здобути відповідні знання, галицька молодь змушена була навчатись за кордоном. Щоб виправити непросте становище яке склалося, Львівська міська рада відкрила торгову школу з дворічним навчання, яка давала елементарні знання у сфері торгівлі.

Таким чином до кінця XIX ст. торгівельний навчальний заклад входив в структуру технічної академії, що звичайно негативно впливало на підготовку комерційних, банківських та інших фахівців із середовища корінного населення. 12 травня 1894 р. Галицький Крайовий відділ та Торгова і Промислова палати звернулись до Міністерства освіти і віросповідання з пропозицією створити торгову академію, яка б діяла на рівні з іншими вищими торговими закладами Австро-Угорщини. І 1 серпня 1896 р. Міністерство освіти і віросповідання дало дозвіл на відкриття такої торгової академії у Львові і виділило кошти на її утримання в розмірі 60 000 корон. До цього фінансування додавалось: від Крайового відділу 16 000 корон і від Торгової палати 4000 корон. 8 вересня 1899 р. за рескриптом імператора створювалась вища торгова школа. Міністерство освіти і віросповідання розпорядилось почати навчання з 1 жовтня 1899 р. Крайовий відділ, міська рада, Торгова і промислова палати зобов'язувались

забезпечити фінансування діяльності нового навчального закладу. План навчання у вищій торговій школі був типовим для вищих закладів такого типу Австро-Угорської монархії. Курс навчання тривав чотири роки. У 1899 р. Міністерство освіти і віросповідання видало розпорядження про те, щоб вищим торговим школам присвоїти назву торгової академії [55, 73-74].

28 грудня 1899 р. Міністерство освіти і віросповідання затвердило положення, за яким учнів з недостатньою підготовкою не приймали до торгових шкіл. Кількість слухачів повинна була відповідати потребам краю [46, 53]. На 1901 – 1902 навчальні роки Міністерство освіти і віросповідання 11 травня 1901 р. запровадило посади викладачів німецької і польської мов. Конкурс на ці посади оголосила Крайова шкільна рада 22 травня 1901 р. 18 травня 1901 р. Міністерство освіти і віросповідання запровадило з 1 до 10 серпня 1901 р. вивчення такого предмету в закладі, як промислова стилістика. Одночасно, у 1901 р. Віденське Міністерство освіти і віросповідання видало розпорядження збільшити кількість годин з математики (з 1 год. на 2 год. в тиждень) і зменшити кількість годин з вексельного права (з 3 год. до 2 год. на тиждень). 13 травня 1902 р. Міністерство освіти і віросповідання видало наказ створити двокласну торгову школу для дівчат при академії [46, 23, 50].

Міністерство оборони краю за згодою з Міністерством освіти і віросповідання рескриптом від 29 грудня 1902 р. розпорядилось віднести Торгову академію у Львові до списку навчальних закладів, у яких юнаки відбувають однорічну військову службу. 29 квітня 1903 р. Міністерство освіти і віросповідання видало розпорядження про відкриття при академії однорічних курсів для дорослих. 22 вересня того ж року був затверджений план навчання цих курсів. Навчання розпочиналося з 15 жовтня і на нього записалось 77 слухачів, а закінчилось у кінці березня. У 1905 р. при академії були відкриті однорічні курси для абітурієнтів, які мали намір поступати в даний заклад [54, 55].

На 1906 – 1907 навчальні роки Міністерство освіти і віросповідання затвердило новий план навчання. Тепер воно розпочиналось 4 вересня 1906 р. Учні четвертого курсу академії 18 жовтня 1906 р. під керівництвом професора Залозецького їздили до Відня на екскурсію, яка тривала до 24 жовтня 1906 р. там вони відвідували різні музеї, в тому числі і торговий. Такі екскурсії мали позитивні наслідки, тому що слухачі академії збирали матеріал для свого музею. Дирекція академії домогалась виділення коштів на такі екскурсії в розмір 400 корон. Рескриптом від 10 лютого 1907 р. Крайовий відділ виділив таку суму [54, 58].

З 2 лютого 1907 р. за розпорядженням Міністерства освіти і віросповідання при академії були відкриті курси, на яких вивчались різноманітні торгові промисли. На курси було записано 17 осіб. Навчання розпочалось з 1 грудня 1907 р. і тривало до кінця березня 1908 р. Керівником курсів був ректор академії. Рескриптом від 18 березня 1907 р. Міністерство освіти і віросповідання дало згоду на пропозицію професорської колегії академії на впровадження головних (матуральних) іспитів в академії. 23 вересня 1907 р. Міністерство освіти і віросповідання розпорядилось побудувати житлові приміщення для потреб викладацького складу академії. 18 листопада 1907 р. уряд розпорядився про навчання слухачів Львівської академії за кордоном. 7 березня 1910 р. Міністерство освіти і віросповідання розпорядилось затвердити список предметів, що вивчались на курсах для дорослих при академії, в якій входили такі предмети: бухгалтерія, купецькі рахунки, наука про торгівлю і вексель, торгова кореспонденція і стенографія. 16 квітня 1912 р. Крайова шкільна рада видала розпорядження у справі шкільних страйків, у якому, зокрема, вказувалось: “Якщо студент пропустив лекцію, він міг бути притягнутий до дисциплінарної відповідальності” [63, 90].

Міністерство освіти і віросповідання мало намір врегулювати навчальні плани всіх торгових академій Австрії. З цього приводу було скликано науковців галицьких вищих торгових закладів щодо змін навчального плану. Плани обох галицьких торгових академій в краї мали бути однаковими. В лютому 1914 р. для вирішення цього питання відбулася спільна конференція львівських і краківських науковців у приміщенні торгової академії. На підставі рескрипту Крайової шкільної ради від 26 лютого 1914 р. було вирішено ввести нові однакові зміни в навчальні плани обох торгових академій [57, 88]. Ці зміни були внесені вже після Першої світової війни.

Розглянемо основні розпорядження, які стосувались слухачів академії, професорів та ректора. Завданням торгової академії у Львові було надання теоретичних і практичних знань слухачам, які б відповідали потребам краю. Академія була підзвітною Міністерству освіти і віросповідання, а Крайова шкільна рада виконувала безпосередній нагляд над академією. Міністерство освіти і віросповідання затвердило мову викладання в академії – польську з німецькою термінологією. Навчання в академії тривало чотири роки [57, 89].

До обов'язкових предметів відносились: польська, німецька і французька мови, математика, геометрія, торгова кореспонденція, бухгалтерія, наука про торгівлю, вексельне право, торгове і промислове право, торгова географія, історія, природознавство, фізика, хімія, хімічна технологія, товарознавство, каліграфія і стенографія. До необов'язкових дисциплін відносилась українська мова, а також практичні заняття у хімічних і товарознавчих лабораторіях. Невелика кількість годин виділялася на викладання релігії. Окрім того, при академії діяла наукова бібліотека, різні наукові осередки, зокрема, з географії, фізики, природознавства. Слухачам академії можна було відвідувати тільки ті наукові осередки, які дозволяло Міністерство освіти і віросповідання [57, 13].

Проблеми, породжені комерцією, банківською справою і фінансами як видно із вище сказаного вимагали, як найшвидшого їх розв'язання. Цьому сприяли насамперед фінансові кола, банкіри, комерсанти та інші. Як правило, представники цих галузей приходили до вершин своєї професії емпіричним шляхом, кожен сам по собі. Концентрація капіталу виникнення монопольних об'єднань вимагали теоретичного узагальнення у цій галузі. Львівська торговельна школа відкрита на поч. XIX ст., пізніше – відділ торгівлі в Технічній академії, шляхом декількох реорганізацій перетворився в Торгову академію. Необхідно констатувати, що цей вищий навчальний заклад готуючи висококваліфікованих фахівців, приймав в свої стіни лише представників фінансів і торгівлі, серед яких було дуже мало корінних жителів – українців. З огляду на це, заклад в більшій мірі служив інтересам монархії і в меншій мірі інтересам місцевого українського населення. Проблеми останнього в більшій мірі були пов'язані із сільськогосподарським виробництвом ніж торгівлею, і тому зусилля властей автономії були спрямовані на організацію сільськогосподарської освіти і науки зокрема.

Вище зазначалося, що Галичина перейшла під владу Габсбургів як країна економічно і культурно відстала. В господарському житті краю все було в руках польської шляхти, що широко використовувала працю як найманих робітників, так і панщизняного селянства. Галицьке хліборобство стояло на низькому рівні і мало екстенсивний характер. Правління імператора Йосифа II, що ставив собі за мету підняти господарське життя, намагалося також підняти до кращого розвитку крайову економіку Галичини. Для цього віденський уряд мав намір сприяти і піднесенню сільськогосподарської освіти [15, 58-59]. Особливо відчувався брак висококваліфікованих кадрів не тільки в технічній, а і в сільськогосподарській освіті. У деяких гімназіях почали створюватись господарські кафедри. Крім того, Віденська

сільськогосподарська академія, в якій навчалось багато вихідців з Галичини, виділяла для кращих студентів річні стипендії в розмірі 500 злотих [48, 4].

Про становлення сільськогосподарської науки та освіти на західноукраїнських землях йдеться в листі галицького губернаторства у Львові від 10 серпня 1810 р. академічному сенатові Львівського університету, в якому визначалися умови прийому слухачів до сільськогосподарських навчальних закладів. В листі наголошувалось на необхідності організувати при ліцеї у Львові, а також при гімназіях в Станіславові, Тарнові та Бережанах груп слухачів для вивчення сільськогосподарських наук. Навчальний план передбачав вивчення таких предметів: природознавства, ботаніки, лісівництва, ветеринарії, фізіології, хімії, фізики та механіки.

Про актуальність розвитку сільськогосподарської науки в Галичині у 1811 р. ставила питання львівська преса. Відповідь на це дав євангельський суперінтендант С. Бредецький. Однак з невідомих причин його праця під назвою "Про промисел і сільське господарство в Галичині, а також про засоби їх розвитку" була надрукована тільки у 1816 р. У праці автор розглянув шляхи і плани розвитку сільськогосподарської освіти через ліцеї та вищі спеціальні навчальні заклади, а також пропонував створення окремого закладу, в якому функціонували такі кафедри: економії, ветеринарії, лісівництва, де б вивчались мінералогія, ботаніка і зоологія, математика. Фонди на створення такого закладу мали бути зібрані з податків шляхти. Фактично запропоновані С. Бредецьким заходи розпочали розвиток сільськогосподарської освіти Галичини у майбутньому [15, 10].

Галицьке господарське товариство, з початку своєї діяльності домагалось створення рільничої школи, яка б давала сільськогосподарську освіту галицькій молоді і усувала б необхідність здобувати її у Відні. Неодноразово піднімалось питання про створення закладу при Львівській політехніці. Однак така ідея не була втілена на практиці, оскільки не була популярною серед землевласників.

Революційні події 40-х рр. XIX ст. й падіння сільськогосподарського виробництва змусили правлячі кола шукати виходу із кризи. Великі польські землевласники, графи А. Замойський, Д. Хлаповський та князь Л. Сапега ініціювали й очолили рух за відродження сільськогосподарського виробництва в Галичині. У 1817 р. С. Дудін-Борковський запропонував нову редакцію статуту Галицького господарського товариства, яка була ухвалена у 1829 р. На зборах товариства у 1846 р. було ухвалено відкрити першу сільськогосподарську школу. Незважаючи на труднощі, товариство шукало кошти заснування сільськогосподарської школи, ухвалило кошторис, доручило організаційному комітетові звернутись до крайової адміністрації Галичини з проханням надати фінансову допомогу. На зібранні товариства в 1847 р. було ухвалено знайти маєток недалеко від Львова й купити його для навчального закладу, а також зібрати фонд 15 000 злотих за рахунок продажу акцій по 100 злотих кожна й добитись від уряду виділення 2000 злотих щорічно [36, 24].

Проект діяльності зразкового навчального господарства запропонував Л. Скинський. В його проекті було враховано досвід європейських великих землевласників, при якому господарства провадили в більшості випадків управителі зі спеціальною освітою, які володіли належними теоретичними знаннями і практичним досвідом. Школа, яку передбачалося відкрити, мала стати нижчим закладом і випускати економістів.

Потреба впровадити ці задуми у життя зумовили згоду А. Потоцького на створення закладу. Він для цієї мети віддав товариству село Лопушню з прилеглими землями. Керівником школи став священник А. Кліма. Навчання у школі, до якої записалось тільки 10 учнів, розпочалося 5 листопада 1848 року. Крім теоретичного курсу передбачалася практика, теоретичне навчання тривало 2 роки. На першому курсі

вивчалися такі предмети: сільськогосподарські науки, фізіологія рослин, агрономія; на II курсі вивчали математику, геометрію, механіку, загальну хімію, та польську граматику. Практичні заняття вів керівник фільварку. Так зване “наукове гроно” складалося з директора закладу, його заступника і одного науковця [48, 87].

Школа в Лопушні діяла тільки рік і результати навчання в ній були більш ніж скромні (не вищі 4-го класу початкової школи). Відкриття цього закладу було пробним кроком. У листопаді 1848 р. віденський уряд виділяє на потреби школи 4 000 злотих на освіту щорічно. Міністерство освіти вважало, що нижча школа є перехідним етапом до організації вищої. Тим часом серед членів сільськогосподарського товариства дискутувалось питання про організацію вищого навчального сільськогосподарського закладу [58, 1-2].

У 1850 р. була створена спеціальна комісія, яка займалась питанням організації закладу, у якому розширювалася би теоретична освіта. В результаті Галицьке господарське товариство збило кошти і купило маєток у Дублянах площею 707 моргів за 44 294 злотих. Крім того, як засвіжчують джерела, “його цісарсько-апостоляська мосць, найясніший пан, своїм найвищим рескриптом від 20 червня 1851 р. розпорядився, щоб Міністерство сільського господарства Австрії у Відні виділило одноразову допомогу на утворення сільськогосподарської школи в Галичині 3 000 злотих, крім цього виділяти щорічно протягом 10 років по 1 500 злотих на її утримання і по 1 000 злотих на 10 стипендій” [36, 77].

Гострою проблемою було питання навчальних приміщень. Тоді від імені Господарського товариства Л. Сап’єга звернувся до Галицького намісництва, а те, в свою чергу, до Відня з проханням виділити певну суму грошей на будівництво приміщень. У грудні 1855 р. надійшло 10 000 злотих на покриття витрат будівництва. Урочисте відкриття закладу відбулося 9 січня 1856 р. близько 11 год. у присутності президента Галицького господарського товариства Л. Сап’єги і цісарського намісника А. Голуховського. Новостворена школа стала середнім професійним комплексом і мала на меті сприяти вдосконаленню сільськогосподарського виробництва в краї [18, 66-67].

У 1868 р. Міністерством освіти було складено для школи новий статут і програму навчання. На першому курсі вивчалися наступні предмети: рільництво, анатомія, фізіологія тварин, загальна хімія, математика, фізика і метеорологія, мінералогія і геологія, ботаніка. Водночас проводились практичні заняття в лабораторіях. На II курсі – рільництво, рільнича хімія, фізіологія рослин і городництво, мірництво і т. д. На III курсі – економіка, рільництво, аналітична хімія, хімічна технологія, будівництво, лісництво та ветеринарія. У тому ж році при школі було відкрито станцію дослідження машин [59, 11].

У 1872 р. у школі відбулися деякі зміни: трирічний курс навчання було переведено на дворічний. Причиною цього, очевидно, було складне фінансове становище. Абітуріенти, які мали атестат зрілості, відразу розпочинали вивчення спеціальних дисциплін, слабше підготовлені слухачі були зобов’язані пройти підготовчі курси. У перелік предметів спеціального навчання крім вищеназваних курсів вводилась політична економія та право. Таким чином учні з недостатніми знаннями не допускалися до спеціального навчання.

З іншого боку, надавалася можливість навчатись абітуріентам із слабшою підготовкою. Для вирівнювання знань вони змушені були пройти однорічний підготовчий курс. Проте практика показала, що таке вирівнювання не було результативним. Вивчення предметів, які вивчалися на підготовчому курсі (математика, фізика, географія, ботаніка, зоологія, анатомія тварин і креслення), конче потрібні були тим учням, які прийшли безпосередньо на спеціальне навчання, бо з ними вони не були ознайомлені. Разом з тим, слухачі підготовчих курсів не мали закінченої гімназії або

реальної середньої школи і не мали гуманітарної підготовки. Такий стан вимагав створення нової програми і статуту для школи.

У березні 1876 р. дирекція школи звертається до крайового уряду з проханням розглянути і затвердити статуту вищої та середньої рільничих шкіл у Дублянах. У проекті передбачалось підвищення рівня викладання а також більшу увагу приділялось гуманітарним предметам. 19 вересня 1876 року у Відні міністр рільництва Австро – Угорщини затверджує новий статут школи. Термін навчання збільшувався до трьох років. Мовою викладання була польська, термінологія – німецька. Контроль за діяльністю навчального закладу здійснювався кураторією, до складу якої входило по одному представникові від уряду, Крайового відділу, та Галицького господарського товариства. В обов'язки кураторії входили інспекторські функції та допомога в організації навчального процесу [20, 96].

У 1877 р. школа перейшла під управління й фінансування крайового відділу, а в наступному році – отримала статус Вищої рільничої школи. В той час були введені й нові умови прийому, розширено план навчання і впроваджено нові екзамени. У 1879 – 1886 рр. при школі відбувався меліоративний курс для нижчого технічного персоналу. У 1888 р. за постановою Міністерства слухачі школи були зобов'язані складати всі нормативні іспити, а у випадку нездачі іспитів імматрикуляція втрачала свою чинність. У 1890 р. було введено нові дисципліни – годівля риб і ставкове господарство.

У 1891 р. Міністерством освіти були затверджені обов'язкові правила для слухачів Вищої рільничої школи [36, 98]. У них зокрема вказувалось, що слухачі даної школи поділяються на звичайних і надзвичайних. Звичайні учні були зобов'язані відвідувати лекції, дотримуватись складеного плану навчання, обов'язково складати призначені іспити. Також звичайному слухачеві, за ухвалою професорської колегії, можна було бути звільненим від відвідування тих лекцій, які він слухав у інших навчальних закладах, і не здавати іспитів з них. Проте дисциплінарні правила були обов'язковими як для звичайних, так і для надзвичайних слухачів. Причому, ті, хто склав іспити зрілості у гімназії чи реальній школі, були зараховані до школи як звичайні учні. Надзвичайні слухачі могли відвідувати лекції і складати екзамени за власним вибором. У такому випадку випускник отримував свідоцтво, в якому зазначалось, що учень навчався як надзвичайний слухач.

Керівником школи був директор, який разом із професорською колегією здійснював керівництво школою. Куратура школи складалася із трьох членів – відповідно з Крайової ради і Господарського товариства. В обов'язки кураторів входило розподіл коштів на школу, затвердження плану лекцій, опрацьованих колегією професорів. Куратура була підзвітною крайовому відділу, який контролював школу.

У 1896 р. у вищій рільничій школі були введені нові зміни. Залишалася тільки одна категорія студентів – звичайні. Особи, які не мали закінченої середньої освіти, складали іспити тільки з математики, фізики, і письмове завдання на загальну тематику. Була підвищена оплата за навчання з 255 злотих до 271 зл. (включно з оплатою за проживання). Якщо слухач з поважних причин не міг відвідувати лекцій, то повинен був про це повідомити дирекцію школи. Той, хто був змушений на день чи два залишити місто, просив дозволу директора на звільнення. До важливих змін відносилось і видача свідоцтв. Той, хто склав головний екзамен, отримував свідоцтво про закінчення навчання, а хто писав дипломну роботу – отримував дипломоване свідоцтво [48, 275]. Головні положення статуту за окреслений період майже не змінювалися, лише вносились деякі поправки, зумовлені розвитком навчального закладу. Завданням школи в Дублянах була наукова підготовка господарів, орендарів і адміністраторів великих маєтків як самостійних сільськогосподарських виробників.

Якісно новий етап в історії цього закладу настав 2 липня 1901 р., коли Галицький сейм прийняв ухвалу про надання Дублянській вищій школі статусу Рільничої академії. Маршал сейму А. Потоцький повідомив про це цісарсько-королівське намісництво в Галичині і просив звернутися з відповідною петицією до Міністерства сільського господарства у Відні. Такого листа намісництво підготувало і надіслало до Відня 26 жовтня, а 20 листопада 1901 р. міністр дав згоду на присвоєння школі статусу рільничої академії. Відповідно змінювались загальні навчальні та дисциплінарні положення.

Перша іматрикуляція в академії відбулася 10 грудня 1902 року. Крім кураторів, колегії професорів та доцентів на урочистості були присутніми маршал краю А. Потоцький та члени крайового відділу, викладачі Львівського університету, політехнічної школи, ветеринарної академії та делегація Галицького господарського товариства [58, 7].

З наданням школі статусу академії структура спеціалістів – випускників зазнала змін [20, 148]. Студентів почало готували на самостійних сільськогосподарських виробників, а також осіб наукової діяльності для сільського господарства. Термін навчання тривав три роки й поділявся на шість семестрів. В академії вивчались спеціальні і допоміжні предмети потрібні та корисні для раціонального ведення сільськогосподарського виробництва. Лекції доповнювались демонстраційним матеріалом, лабораторними дослідженнями, практичними заняттями в навчальному господарстві та екскурсіями у зразкові господарства, на фабрики, виставки, а також спеціальними курсами, тощо [20, 148].

Структура професорсько-викладацького складу академії з точки зору наукових звань і посад була такою: звичайні професори – викладацька посада найвищого рангу, ад'юнкти, доценти та асистенти. На вакантні посади професора Крайовий відділ оголошував конкурс. Щоб взяти у ньому участь, претенденти подавали документи, передбачені положенням, а саме: заяву, автобіографію, диплом про освіту, довідки про наукову, педагогічну та виробничу діяльність. На їх підставі і після співбесід складалась таблиця здібностей на кожного претендента. Після перевірки кандидата у професори на політичну і моральну стійкість у львівському департаменті поліції, обрана конкурсною комісією кандидатура затверджувалась Міністерством сільського господарства у Відні. Проте вирішальне слово у виборі тієї чи іншої особи на вакантну професорську посаду залишалось за кураторією та радою академії. Ад'юнктів, асистентів і доцентів призначала кураторія академії згідно із пропозицією директора. Остаточне їх зарахування на посаду затверджував Крайовий відділ.

Управління академією здійснював директор разом з колегією професорів. Фінансові справи щодо діяльності академії директор погоджував з Крайовим відділом, всі інші питання з кураторією. Безпосереднє керівництво академією та інспекторський нагляд над нею здійснювала кураторія, яка складалась з трьох членів, а саме представників цісарсько-королівського уряду, Крайового відділу та Галицького господарського товариства [20, 150]. До обов'язків кураторії входило: щорічно на підставі ухвали ради професорів складати проект кошторису фінансової і господарської діяльності академії, та подавати його Крайовому відділові на затвердження; призначати на вакантні посади ад'юнктів, асистентів і доцентів згідно з пропозицією ради професорів і затверджувати у Крайовому відділі; затверджувати розроблені професорською радою навчальні плани; вирішувати питання, пов'язані з умовами зарахування в студенти, увільнення від плати за навчання та інші справи педагогічної і наукової діяльності академії.

Адміністративне та фінансове управління академією здійснював Крайовий відділ, приймав він також до уваги і затверджував пропозиції кураторії, що торкалися кадрової політики, розширення діяльності академії та іншими справами. В окремих,

маловажливих і поточних справах Крайовий відділ вирішував безпосередньо з дирекцією навчального закладу, оминаючи кураторію. Зміни в організаційному статуті академії, зарахування на посаду професора, а також право використовувати державні субсидії належали до компетенції Міністерства сільського господарства Австро-Угорщини. Інспекторський нагляд за діяльністю академії від імені Міністерства здійснював цісарсько-королівський інспектор крайової культури [20, 149-150].

Правом вступу на перший курс академії користувались випускники гімназій або реальних шкіл, які досягли 18 років. В окремих випадках цим правом користувались випускники інших шкіл, якщо колегія професорів вважала за можливе прирівняти свідоцтво про освіту до рівня гімназійного атестату. До заяви додавались наступні документи: свідоцтво про народження, атестат, довідка про однорічну сільськогосподарську практику, характеристика зі школи та медична довідка. Вступний іспит приймала іспитова комісія, яка складалась з трьох осіб, обраних радою професорів терміном на один рік. Остаточний висновок про зарахування абітурієнта в студенти робила рада професорів на підставі пропозиції іспитової комісії. В окремих випадках за ухвалою ради, затвердженою кураторією до вступних іспитів допускались абітурієнти, які закінчили гімназію чи середню школу. У 1910 р. вступні іспити до Дублянської рільничої академії було скасовано, чим значною мірою було наближено статус академії до університетського. Тепер, підставою для зарахування служили тільки оцінки атестату зрілості (матура).

У 1904 р. нове розпорядження Міністерства освіти і віросповідання унормувало положення, за яким змінювались академічні оплати. Так, чесне за півріччя виносило 100 корон, а користування лабораторіями – 20 корон, плата за проживання слухачів академії за рік становила 350 корон. Малозабезпечені і старанні слухачі отримували безкоштовно приміщення. Річна стипендія слухачів академії становила від 200 до 600 корон. Після закінчення навчання студенти склали головний іспит, що складався з усної і письмової частин. Усний екзамен відбувався з 1 липня до закінчення навчального року. Членом екзаменаційної комісії обов'язково мав бути представник Крайового відділу [58, 15].

Підхід до оцінювання знань студентів був досить строгим. У 1901 – 1902 навчальному році навчалось 57 студентів, з яких склало іспит тільки 13, у 1902 – 1903 навчальних роках навчалось 74 студенти, іспит склало тільки 11, а у 1903 – 1904 навчальних роках з 82 студентів іспит склало лишень 12 осіб [58, 11]. У 1906 р. відбулася зміна керівництва в академії. Директор Ю. Фроммель написав прохання до високого намісництва про своє звільнення за власним бажанням у зв'язку зі станом здоров'я. Директором було призначено Й. Микуловського – Поморського, який з 1893 р. був професором рільничої хімії та керівником дослідницької станції і доклав значних зусиль для піднесення авторитету академії [38, 1].

У 1910 – 1911 навчальних роках колегія професорів запропонувала Крайовому відділу проект змін щодо наукового плану академії і запровадження чотирирічного терміну навчання. Зокрема, передбачалось змінити кількість лекцій, створити підготовчі курси для рільничих інструкторів [61, 1]. Актуальною була потреба у створенні кафедр рільництва та будівництві механічно-рільничої станції. Виходячи з навчальних та виробничих потреб, у 1911 – 1912 роках у Рільничій академії відбулися деякі зміни, що стосувались програми навчання і екзаменів. Вони були опрацьовані колегією професорів і затверджені Крайовим відділом. У тому ж році Галицький сейм виділив 10 стипендій для слухачів у розмірі 1 000 корон на рік, а Крайова рада виділила 8 стипендій по 800 корон, а решту на навчання для малозабезпечених студентів [61, 3].

За новими правилами перевагу у вступі до академії мали слухачі з інших вищих навчальних закладів. За ухвалою професорської колегії вони могли бути звільненими

від відвідування лекцій та складання іспитів, які вони складали у тих закладах, де навчались. Звичайні слухачі змушені були проживати у гуртожитку і виконувати всі дисциплінарні положення. Чесне за півріччя у 1911 – 1912 навчальних роках становило 100 корон, плата за лабораторні заняття – 40 корон, за проживання – 450 корон [61, 9]. Згодом Міністерство рільництва рескриптом від 19 листопада 1912 року виділило 7 стипендій по 900 корон і одну – 450 корон, такі ж стипендії слухачі отримували в 1913 – 1914 навчальних роках [37, 10].

1913 рік був роком великих планів і надій. Галицький сейм, завдяки старанням кураторів академії, послам В. Чарторийському та О. Скарбові виділив 300 000 корон на розширення рільничої академії, заснування зоотехнічного інституту та перенесення Вищої школи лісового господарства зі Львова до Дублян і утворення лісогосподарського факультету [27, 4-5]. Економічні вигоди від такого об'єднання були незаперечні. Спільні аудиторії та лабораторії, об'єднане керівництво навчальним закладом, широка наукова база допомогли б сприяти ще кращому професійному рівневі спеціалістів і ґрунтовнішими науковими розробками. Одночасно обговорювались питання ботанічно – рільничої станції та заснування на її базі відповідного наукового інституту, тим більше, що директор станції постійно працював в академії, а її львівське приміщення було дорогим і непридатним для використання. Не залишився поза увагою й професорсько-викладацький склад академії. Статус професора прирівнювався до університетського, відповідно, зростала і оплата праці.

У тому ж році дирекція закладу надіслала листа до Крайового відділу, в якому був поданий план розбудови закладу, а також просила розпочати побудову приміщень того ж літа [27, 8]. Вже у наступному листі дирекція просила виділити кошти в сумі 21 000 корон, на що Крайовий відділ дав згоду [27, 9]. Але, як показують документи, все сталося зовсім інакше. Несподівано ухвалою Австрійського уряду рільнична академія втрачала статус вищого навчального закладу і переводилась до розряду середніх шкіл (1914 р.). З приводу цього, в листі (1914 р.) дирекція закладу надіслала листа до Крайового відділу, в якому зазначала, що статус вищого навчального закладу в Дублянах був формальним, хоча програма навчання і вимоги до абітурієнтів були такими ж, як і у вищих рільничих закладах монархії. Так поляки вважали Дублянську академію як рівноправну з Краківськими рільничими студіями, Варшавськими рільничими курсами, та Віденською академією, що вона не поступалась їм за науковими заслугами в справі виховання кількох поколінь польських рільників. Професорська колегія висловлювала своє незадоволення з приводу прирівнювання академії до середньої школи, зокрема, до агрономічних відділів і вносила прохання до Крайового відділу про те, щоб студенти з Дублян могли переводитися з одного закладу до іншого. Хоча на практиці це були поодинокі випадки. Професорська колегія просила Крайовий відділ, щоби Дублянську академію було визнано вищим учбовим закладом.

Які ж були причини такого несподіваного кроку уряду? У Дублянах вважали, що на арену виступають політичні чинники. Академія перебувала у підпорядкуванні Галицького крайового уряду у Львові, а не центрального у Відні. Отже, відсутність контролю та бажання сконцентрувати керівництво вищою освітою імперії в одних руках зробили свою справу. Тут також відіграв свою роль політичний та економічний передвоєнний стан у тогочасній Європі. У часи окупації приміщення академії були надані військовим відділам. Навчання було розпочато тільки з грудня 1915 р., імматрикуляція студентів відбулася 24 січня 1916 р. [60, 3].

Розвиток лісової промисловості, зростання експорту деревини в Західну Європу вимагав збільшення числа спеціалістів з відповідною підготовкою і фаховим рівнем. Так для підвищення продуктивності лісів і розширення торгівлі лісом

запрошувались знавці лісівництва із західних провінцій Австро-Угорщини та Німеччини, і навіть окремі лісники.

Важливість лісотехнічної освіти розуміли й окремі власники лісів у східній частині Галичини. Так у 1848 р. Й. Завадський, який володів лісами на Тернопільщині, оголосив про виділення премії у розмірі 200 корон тому, хто би взявся за написання підручника з лісівництва, пристосованого до місцевих умов. Проте, незважаючи на збільшення винагороди вдвічі, видання так і не було здійснене.

У 1850 р. Галицьке товариство сільського господарства, членами якого були переважно великі та дрібні землевласники і частина інтелігенції висловлювались за необхідність створення лісогосподарських шкіл для підготовки відповідних спеціалістів, яких не треба було б запрошувати з-за кордону, і яким можна було б менше платити. Відомі вчені Г. Стешелецький, В. Тинецький, З. Ромер за підтримки професорсько-викладацького складу Львівської технічної академії також ставили питання про відкриття в академії лісівничого факультету.

Лісова секція при Товаристві сільського господарства почала діяти 3 червня 1852 р., її очолив Й. Лепр (1811 – 1892), багаторічний урядник державних лісів, у майбутньому керівник лісового бюро для Галичини і Буковини в дирекції фінансів. Питання про створення лісової школи в цей час набуло особливої актуальності, поза як у 1850 р. стало чинним розпорядження Міністерства освіти і віросповідання, яке вимагало обов'язкового складання іспитів адміністрації лісів, а з 1853 р. почав діяти лісовий статут, який містив приписи щодо нагляду над приватними лісами, ієрархії лісових служб. Статут дозволяв допускати до виконання обов'язків лісових господарів тільки дипломованих фахівців, кваліфікацію яких підтвердила урядова комісія [16, 11].

У 1855 р. Міністерство освіти звернулось до Товариства сільського господарства з проханням запропонувати перелік предметів, які викладатимуться у майбутній школі. При розробці навчальних планів Товариство взяло орієнтацію на школу в Пухердорфі, яка була згодом перенесена до Марієнбрунна, а у 1867 р. вона була реорганізована у лісову академію. Не лише державні структури, а й центральне лісове товариство у Відні, як свідчить його звернення до господарського товариства, у 1858 р. висловлювало стурбованість занедбаним станом лісового господарства Галичини. В наступному році в Дублянській сільськогосподарській школі серед інших навчальних курсів було запроваджено загальне лісівництво. Курс лекцій читав один із визначних сподвижників природознавчої науки В. Тинецький, який студіював у Тарандтуті. У 1860 р. у м. Болехові була створена однорічна школа, яка після 12 місяців практичної і теоретичної підготовки випускала кваліфікованих лісників і помічників лісників.

До створення вищої лісової школи уряд так і не приступив. Коли професор Львівського університету Й. Лобачевський склав проект створення вищої лісової школи і подав його до Міністерства на затвердження, останнє відхилило запропонований документ з політичних міркувань та з огляду на можливу конкуренцію, бо у Відні вже існувала академія, яка випускала спеціалістів вищої кваліфікації.

Лібералізація політичного і суспільного життя в Австрії під впливом революційних змін 1848 – 1849 рр., а також нових міжнародних реалій 50 – 70-х рр. XIX ст. зумовили значне піднесення культурного і освітнього рівня Галичини, що здобула певний ступінь самостійності, який не обмежував її до автономії. Було утворено Галицький крайовий сейм – законодавчий орган влади, до якого відійшли повноваження у сфері шкільництва і науки. До того ж реорганізація Міністерства сільського господарства у Відні в 1867 р. спричинила утворення при центральній владі підрозділів для керування справами, пов'язаних з організацією та адміністративним управлінням лісового господарства, освіти, тощо. Той факт, що Міністерство сільського господарства у 1867 – 1870 рр. очолював граф А. Тотоцький (1822 – 1889),

поляк за національністю, також сприятливо позначився на процесі становлення лісівничої освіти. Підкреслимо, що після квітневого повстання 1857 р. російський царизм ліквідував інститут сільського і лісового господарства у Маримонці, заборонив видання лісівничого часопису "Сільван" та організаційну діяльність польських лісівників. У час загальнонаціонального піднесення в 50 – 60-ті рр. XIX ст. польські політичні діячі сподівалися, що ліберальна політика Австро-Угорщини дасть змогу безперешкодно розвивати науку та культуру. При сприянні А. Тотоцького Галичина отримала урядові субвенції на розвиток лісівничої та сільськогосподарської освіти у розмірі 200 000 ринських золотих, з яких на учнівські стипендії та експедиції для лісівників було призначено 3 500 злотих.

Галицькому господарському товариству було виділено кредити на відкриття у 1871 р. приватних лісівничих курсів у Технічній академії, де навчання було організоване за всіма принципами і вимогами вищої школи [22, 2]. Однорічні курси діяли до липня 1874 року. Їх організатором був Г. Стшелецький, досвідчений вчений-лісівник, який упродовж багатьох років домагався відкриття фахового навчального закладу і навіть відмовився від пропозиції посісти посаду професора у Віденській вищій землеробній школі. На курсах викладали також В. Тинецький, З. Ромер, Т. Станецький, Ц. Рудецький та Й. Ягерманн. Високий рівень викладання дозволяв сподіватись, що незабаром на основі курсів удасться організувати окремих факультет у Технічній школі, але навіть під час її реорганізації у політехнічну академію цього зробити не вдалося. Галицьке господарське товариство знову звернулося до крайового сейму і Міністерства освіти з пропозицією заснувати окрему школу, як відділ політехнічної академії, однак міністерство й на цей раз відповіло відмовою, мотивуючи її організацією вищих лісівничих студій у Відні та існуванням академії у Марієнбрунні. Натомість було запропоновано відкрити середню школу, на кошти крайового відділу, і субвенцій віденської влади. Куратором школи крайовий відділ призначив відомого мецената, засновника природничого музею у Львові В. Дідушицького [16, 12].

У 1873 р. Галицьке господарське товариство зробило запит до Крайового сейму про можливість виділення фондів з місцевого бюджету для фінансування майбутньої лісової школи. На засіданні 10 січня 1874 р. сейм прийняв ухвалу про відкриття крайової школи лісового господарства та її розміщення у Львові. 24 жовтня 1874 р. на університетській площі відбулись урочистості з нагоди визначної події – початку діяльності першого на східних теренах Галичини лісівничого навчального закладу. Після закінчення церемонії учні на чолі з Г. Стшелецьким – директором школи – у супроводі гостей пішли до переобладнаних для навчання приміщень колишнього будинку А. Грабовського, якій знаходився у мальовничому місці на березі р. Полтви. У вітальному слові декан філософського факультету Львівського університету професор Ф. Кренц висловив сподівання, що відтепер справа охорони лісових масивів значно покращиться. Інспектор галицьких лісів Г. Летнер закликав учнів глибоко вивчати лісівництво аби нарешті відмовитись від послуг іноземних фахівців. У 1889 р. у школі було запроваджено трирічний план навчання. Вступаючи до школи, учні пред'являли свідоцтво про закінчення середньої школи і документ про однорічну практику.

У 1896 р. крайовий відділ видав розпорядження № 16065 про те, що учні крайової лісової школи не належали до жодної корпорації або товариства, за винятком "Товариства взаємної допомоги слухачів Крайової школи лісового господарства у Львові", яке було під безпосереднім наглядом директора, як керівника товариства. Учням дозволялося відвідувати тільки такі громадські місця, про які знав директор [52, 10].

У 1904 р. крайовий відділ видав інструкцію, за якою слухачі лісової школи кожного року складали іспити, а їхні оцінки зачитувались на зборах. В такий спосіб

важливою була оцінка, а не знання. З цього приводу у 1904 – 1905 рр. відбувались страйки слухачів школи. У відповідь на них Крайовий відділ висунув свої умови: вимагати в абітурієнтів під час вступу до школи закінчення шести класів гімназії або реальної школи; оскільки після закінчення чотирьох класів учні не мали достатньої підготовки до вступу; забезпечити нові лабораторії необхідними приладами.

У 1905 – 1906 рр. крайова лісова школа двічі закривалась у зв'язку з революційними подіями. У 1906 р. Крайовий відділ видав розпорядження, за яким слухачам школи було заборонено бути присутніми на різноманітних зборах. Відвідання подібних заходів міг дозволити тільки директор. У 1908 р. на основі ухвали сейму від 19 листопада школі було надано статус вищої і прирівняно у правах до вищих навчальних закладів.

У 1911 р. Крайовий відділ видає накази, що були обов'язковими для виконання учнями крайової вищої лісової школи [66, 3]. У них вказувались умови прийому слухачів до вищої лісової школи, а саме: досягнення сімнадцятирічного віку; абітурієнти повинні були закінчити шостий клас гімназії або реальної школи, або скласти вступний іспит. До такого екзамену допускали тільки осіб, які закінчили навчання з добрими оцінками (четвертий клас гімназії або реальної школи). Крім того подавали свідоцтво про поведінку та медичну довідку. Новоприйняті слухачі вносили подання про прийняття до вищої лісової школи до дирекції не пізніше, як до 15 вересня. На другий і третій навчальні роки слухачі записувались особисто у директора за останні три дні до початку кожного шкільного року. Навчання в школі тривало три роки і було поділене на шість семестрів. Шкільний рік починався 1 жовтня і закінчувався 31 липня, зимове півріччя тривало до кінця лютого, зимове півріччя починалось у березні. За вимогою дирекції школи учні після закінчення другого року навчання на літніх канікулах проходили практику. Слухачі, які вступили до школи, ознайомлювались із своїми обов'язками і розписувались, що будуть їх виконувати. Студенти, які були зараховані на навчання, платили так зване “вписове” в розмірі 5 корон, від такої оплати не звільнявся ніхто. Студентам лісової школи не можна було належати до жодних товариств, крім “Товариства взаємної допомоги слухачів вищої лісової школи у Львові”, керівником якої був директор школи.

Слухачі були зобов'язані сумлінно відвідувати лекції і приходити на них без запізнення, бо запізнення зараховувалось як пропущена година. Студент, який залишався вдома з приводу захворювання більше, ніж два дні, повинен був повідомити про це директора і принести медичну довідку. Слухач, який часто пропускав заняття, міг бути недопущений колегією професорів до складання курсових іспитів, які відбувались наприкінці кожного півріччя. До екзаменаційної комісії з кожного предмету входили: представник від колегії професорів та від Крайового відділу. Кожен слухач повинен був складати іспит у призначений термін і не мав права його переривати. Якщо були поважні причини і слухач не міг вчасно скласти іспит, він мав право на відтермінування, але з обов'язковою додатковою оплатою 10 корон [66, 9].

Після закінчення екзаменів слухачі отримували свідоцтва, підписані директором і професорами. Ставились такі оцінки: “відмінно” (5), “дуже добре” (4), “добре” (3), “достатньо” (2), і “недостатньо” (1). Крім того враховувалась і старанність, яка фіксувалась такими записами: “наполеглива”, “дуже добра”, “добра”, “достатня”, і “недостатня”.

Студент, який з того чи іншого предмету отримував оцінку “недостатньо”, мав право повторно скласти іспит. Проте слухач, який з двох курсових іспитів отримував “недостатню” оцінку, не мав права перейти на наступний курс, але міг залишатися повторно на цьому ж курсі. Учня, який повторив той самий курс навчання і не отримав “достатньої” оцінки, виключали зі школи без права на поновлення. Слухач, який хотів

повторити або скласти пізніше випускний іспит, повинен був внести подання до директора школи до першого лютого. Після цього брав допуск до іспиту і платив 20 корон. До екзаменаційної комісії входили: директор школи, чотири професори, представники від Крайового відділу і Крайової шкільної ради.

Випускний іспит складався з двох частин: письмового опрацювання даних тем і усної частини. Спочатку студенти протягом шести годин виконували письмову частину іспиту. Письмове опрацювання трьох виданих тем відбувалось під строгим наглядом комісії. Кандидат, який склав письмову частину головного іспиту на оцінку "недостатньо", не допускався до здачі усного іспиту. Усне складання випускного іспиту одним кандидатом не могло тривати довше трьох годин. Результат випускного іспиту оцінювався на підставі письмової роботи і усної відповіді.

Далі у правилах вищої лісової школи вказувалось про звільнення від шкільних оплат, надання стипендій та допомоги. Звільнялись від шкільної оплати тільки ті особи, які навчались на "відмінно", і з малозабезпечених сімей. Це стосувалось тільки першого півріччя навчання. У подальших півріччях від шкільної оплати звільняли малозабезпечених учнів і тих, які отримували принаймі "добрі" оцінки. Убогі слухачі, але старанні у навчанні і маючи добру поведінку, отримували стипендії. Подання про отримання стипендій слухачі вносили до дирекції 10 днів після того, як розпочалось півріччя. Втрачалась стипендія тоді, коли слухач переставав добре вчитись і дотримуватись шкільних правил.

Нагляд і дисциплінарний контроль над школою виконував директор разом з професорською колегією і Крайовим відділом. Порушеннями дисциплінарних правил були: недотримання порядку і спокою в школі, невідвідування лекцій, самовільне встановлення канікул, пошкодження шкільної власності, приналежність до різноманітних заборонених товариств. За невиконання шкільних адміністративних розпоряджень виносилось: попередження директора та професорської колегії, письмова догана з попередженням про виключення з навчального закладу. Про це повідомляли родичів чи опікунів, а пізніше і Крайовий відділ.

Проте студенти порушували дисциплінарні правила, беручи участь у різних товариствах, мітингах та антиурядових виступах. Свідченням цього є лист крайового маршала Тарнавського галицькому наміснику К. Бадені про притягнення до судової відповідальності студентів лісової школи, які брали участь в антиурядових мітингах. У листі маршал Тарнавський доповідав, що звертався до дирекції сільськогосподарської школи в Дублянах і дирекції лісової школи у Львові, щоб вони притягли до судової відповідальності своїх студентів. Директор лісової школи заявляв, що у мітингах дійсно брали участь кілька його студентів, і одного з них обрали у виконавчий комітет молоді [24, 51].

Архівні документи свідчать, що вчені та громадськість Львова неодноразово звертались до австрійської і місцевої влади з проханням відкрити лісову академію на базі лісової школи. Хоча, як уже згадувалось, у 1908 р. школі було надано статус вищої, однак вона і надалі не була прирівняною до Віденської академії. Багаторазові відозви і звернення Галицького лісового товариства, викладачів школи, не знаходили підтримки в уряді. У колі прихильників відкриття лісової академії відбувся розкол. Річ у тому, що на першому з'їзді польських лісівників у Кракові в серпні 1907 р. підняв питання про утворення загальнопольської вищої школи лісового господарства. У часописі "Сільван", який часто інформував про діяльність Галицького лісового товариства, з'явилася стаття Я. Щербаковського, у якій автор пропонував закрити Львівську вищу лісову школу і утворити при одному з університетів окремих лісовий факультет. Професор С. Соколовський на сторінках цього ж видання різко критикував цю ідею [50, 107].

19 січня 1912 р. професори вищих навчальних закладів Львова Гальбона, Шайнога, Старшина, ректор університету Л. Фінкель та делегати від молодіжної організації подали намісникові Галичини К. Бадені меморандум “Про утворення лісової академії у краї.” У ньому, зокрема, зазначалось: “...У приватних галицьких лісах, які охоплюють 1 175 314 га, є 1 700 працівників, що не мають фахової освіти...Якщо порівняти кількість молодих людей, які навчаються лісівничої науки у нас і в Чехії чи Моравії, то побачимо, що у нас студіює 764 учні у рільничій і лісовій школах, а в Моравії і Чехії відповідно 1 576 і 3 500 осіб...” [22, 2]. Граф К. Бадені прихильно поставився до пропозиції делегації, і обіцяв підтримку. Однак, Перша світова війна завадила здійсненню цього плану. Тільки у 1919 р. замість лісової школи було відкрито лісове відділення Львівської політехніки [22, 2-3].

І все ж таки Крайова школа лісового господарства відіграла велику роль у підготовці працівників лісового господарства і їх помічників. Про те, що навчання тут проходило на високому рівні, свідчить великий вплив молоді не тільки з Галичини, але й з Болгарії, Сербії, польських губерній Росії, зі Словаччини та Чехії [21, 11]. Діяльність дипломованих спеціалістів сприяла становленню галузі лісівництва, як важливої економічної сфери Галичини.

Питання лісового господарства і лісової промисловості та нагальність їх вирішення викликали несподівано негативну реакцію у Відні. Якщо відкриття інших вищих навчальних закладів проходило більш-менш без категоричного протистояння з його сторони, гальмувалось лише шляхом бюрократичних відписок та констатацією відсутності фінансів, то організація лісового вищого навчального закладу була пов'язана з відкритим протистоянням офіційних властей. Це було мабуть викликане з наявністю у Відні Лісової академії та із стратегічним значенням лісів для монархії в цілому та лісотехнічної промисловості зокрема. Кардинальне вирішення питань лісового господарства та лісотехнічної промисловості що відбувалося б при наявності фахівців в цій галузі, посилювало б роль крайової влади, відповідно послаблювало б монархію. Проте в решті-решт в результаті вимог наукової громадськості Львова та крайових властей офіційний Відень дозволив реорганізувати крайову вищу школу лісового господарства в Лісову академію і хоча війна не дозволила втілити ці плани в життя, Вища лісова школа стала тією базою теоретичною та технічно-обладнаною, на якій пізніше був організований лісотехнічний факультет а пізніше і лісотехнічний навчальний заклад. Отже, крайова школа лісового господарства відіграла значну роль у підготовці працівників лісу. Проте, що навчання тут проходило на високому рівні свідчить наявність абітурієнтів не тільки з Галичини, але і з інших країн. Діяльність дипломованих спеціалістів сприяла становлення галузі лісівництва та технічної промисловості як важливий фактор економічної сфери Галичини.

Коротко узагальнюючи викладений матеріал, необхідно додати, що з огляду на системоформуючу роль вищої освіти у функціонуванні держави, створення вищих навчальних закладів Галичини та формування системи академічної освіти (як класичних, так і галузевих) в 1867 – 1914 рр. доцільно розглядати як певну етнополітичну систему, яка є особливим поєднанням територіальної організації влади та регіонального розподілу національної і політичної активності населення. Аналіз факторів, що зумовили появу та історичний поступ вищих навчальних закладів в Галичині, короткий історико-ретроспективного розгляду організаційного та ідеологічного становлення вищого шкільництва, становить основний зміст запропонованого історичного підходу в нашому дослідженні. Державна політика Австрійської імперії, а пізніше – Австро-Угорщини в галузі освіти, спрямована на розв'язання засадничих проблем її функціонування – територіальної стабільності і цілісності, поступального розвитку, – розглядалася як певна внутрішня геополітика

Габсбурзької монархії та заходи урядів. Підтримуючи баланс і рівновагу в основних підсистемах дуалістичної імперії, забезпечивши оптимальну освоєність державної території, її оптимальну просторову структуру державно-територіального устрою, вищі урядові кола певною мірою сприяли синтезу регіональних позитивних етнокультурних ознак. Зокрема в Галичині це проявилось у створенні державних закладів вищої освіти, що свідчило про цілісність Габсбурзької монархії, єдність інтересів, зрівноваженість розміщення політичних (центральної і місцевих) інституцій, загальноімперські політичні і культурні орієнтації. Аналіз законодавчої бази державної етнополітики Австро-Угорщини в 1867 – 1914 рр. стосовно створення вищих навчальних закладів Галичини і формування системи академічної освіти виявляє недостатність урахування конкретних регіонально-політичних особливостей, тобто актуалізує проблему посилення конкретних принципів зовнішньої геополітики Габсбурзької монархії.

Аналіз функціонування системи вищого шкільництва в Галичині у сер. ХІХ – 10-х рр. ХХ ст. свідчить про нерівномірність доступу до вищої освіти представників різних національностей. Підстави для такого твердження – авторитарне керівництво системою шкільництва з боку спольщеної Крайової шкільної ради; нерівномірне фінансування розвитку освіти окремих етнічних груп; пріоритет німецьких за формою, але польських – за змістом у системі вищої освіти; наявність утраквістичних закладів; обов'язкове введення до навчальних планів польської мови, історії тощо; обмежене вивчення ряду гуманістичних предметів – мови, історії, культури інших представників національностей краю; елітарність вищої освіти.

Вивчення освітньої діяльності вищих навчальних закладів Галичини в 1867 – 1914 рр. підтверджує притаманну їм тенденцію до постійного вдосконалення навчальних програм, наповнення змісту дисциплін сучасними досягненнями науки і техніки.

Проблема створення вищих навчальних закладів Галичини і формування системи академічної освіти виникла разом з національно-політичним рухом галицьких українців і супроводжувала його на усіх історичних етапах. Гострота проблеми впливала з напружених національно-політичних відносин у краї. В умовах тривалої українсько-польської конфронтації вища школа мала, на думку краевого політичного проводу, не лише формувати високоосвічену інтелігенцію, але й стати засобом розвитку національної свідомості, важелем активізації національно-політичного руху і розбудови української державності. Питання створення національних закладів вищої освіти було в центрі всього українського суспільно-політичного руху, а тому попри різноманітні підходи різних політичних сил, становило одну з форм змагань за українську державність.

1. Біднов В. Школа й освіта в Україні // Антонович Д. Українська культура. / 3 передм. К. Костева. – Мюнхен: Український технічно-господарський інститут, 1988. – С. 34 – 68.
2. Білавич Г., Савчук Б. Товариство “Рідна школа” (1881 – 1939 рр.). – Івано-Франківськ: Лілея – НВ, 1999.
3. Буда С. За український університет. – К., 1912.
4. Буцко М., Кипаренко В. Державний університет “Львівська політехніка” 1844 – 1994 рр. – Львів, 1994.
5. Васькович Г. Український Вільний Університет. Передісторія створення УВУ, його осяги й нові завдання // Науковий збірник Українського Вільного Університету. – Том 15: Ювілейне видання з приводу 70-ліття УВУ. – Мюнхен: Український Вільний Університет, 1992. – С. 11 – 24.
6. Волинка Г., Мозгова Н., Федів Ю. Університет як соціо-культурний феномен: історія і українська сучасність // Людина і політика: український соціально-

- гуманітарний журнал. – К.; Харків; Львів; Донецьк, 2002. – № 2 (20) (березень – квітень). – С. 82 – 96.
7. Герасимович І., Терлецький О. Шкільництво в Галичині в другій пол. XIX і на поч. XX ст. // Енциклопедія українознавства: Зшиток 12. – Мюнхен; Нью Йорк: Молоде життя, 1949. – С. 928 – 931.
  8. Діло [Львів]. – 1902. – 28 трав.
  9. Дністрянський С. Права руської мови у Львівському університеті. – Б.м. і р.в.
  10. Криль М. М. Слов'янські народи Австрійської монархії: культурно-освітні та наукові зв'язки з українцями 1772 – 1867: Автореф. ... дис. докт. іст. наук: (07.00.02) / НАН України, Ін-т українознавства ім. І.П. Крип'якевича, Ін-т народознавства. – Львів, 2000.
  11. Кугутяк М. Проблема українського університету в суспільно-політичному русі Східної Галичини (1848-1918) // Науковий збірник Українського Вільного Університету. – Мюнхен-Львів, 1993. – Т. 16. – С. 16 – 20.
  12. Левицький І.Є. Погляд на розвій низшого і висшого шкільництва в Галичині в рр. 1772–1800 і розвій русько-народного шкільництва в рр. 1801–1820 // Матеріали до культурної історії Галицької Русі XVIII і XX віку: Під ред. І. Франка. – Львів, 1902.
  13. Леник В. Українська організована молодь (молодечі організації від початків до 1914 року). – Мюнхен – Львів: Український Вільний Університет, 1994.
  14. Лисяк-Рудницький І. Українці в Галичині під австрійським пануванням // Лисяк-Рудницький І. Історичні есе. В 2-х т. – Т. 1. – К.: Основи, 1994. – С. 413-450.
  15. Монолатій І. Від контактів до співпраці: соціально-економічне становлення та культурний розвиток німців у Галичині (1772-1940). Частина перша. – Коломия: Інститут українознавства при Прикарпатському університеті ім. В. Стефаника; Інститут Дослідів Галичини; В-во "Вік", 2002.
  16. Павлюк С. Український державний лісотехнічний університет. – Львів: УДЛУ, 1995.
  17. Петрів Р. Реалізація національної ідеї українців Східної Галичини в розвитку українського шкільництва (1772 – 1916) // Бойківщина: науковий збірник. Том 1. – Дрогобич: Науково-культурологічне товариство "Бойківщина", 2002. – С. 152 – 159.
  18. Ступарик Б. М. Національна школа: витоки, становлення: Навчально-метод. посібник. – К.: ІЗМН, 1998.
  19. Тейлор А. Дж. П. Габсбурзька монархія 1809-1918. Історія Австрійської імперії та Австро-Угорщини. – Львів: ВНТЛ-Класика, 2002.
  20. Токарський Ю. Дубляни: історія аграрних студій (1856 – 1946 рр.). – Львів, 1996.
  21. Третяк Ю. До історії лісівничої науки і освіти. – Львів, 1958.
  22. Туниця Ю. Від крайової лісової школи до всеукраїнського університету // Лісовий журнал. – 1994. – № 4.
  23. Центральний державний історичний архів України у м. Львові, ф. 146, оп. 4, спр. 12.
  24. ЦДІА України у м. Львові, ф. 146, оп. 4, спр. 4376.
  25. ЦДІА України у м. Львові, ф. 146, оп. 4, спр. 4381.
  26. ЦДІА України у м. Львові, ф. 146, оп. 4, спр. 4382.
  27. ЦДІА України у м. Львові, ф. 146, оп. 25, спр. 1276.
  28. ЦДІА України у м. Львові, ф. 146, оп. 51-а, спр. 338.
  29. ЦДІА України у м. Львові, ф. 146, оп. 51-а, спр. 622.
  30. ЦДІА України у м. Львові, ф. 146, оп. 51-а, спр. 644.

31. ЦДА України у м. Львові, ф. 146, оп. 51-а, спр. 734.
32. ЦДА України у м. Львові, ф. 146, оп. 51-а, спр. 756.
33. ЦДА України у м. Львові, ф. 146, оп. 51-а, спр. 817.
34. ЦДА України у м. Львові, ф. 146, оп. 51-а, спр. 840.
35. ЦДА України у м. Львові, ф. 146, оп. 51-а, спр. 1230.
36. ЦДА України у м. Львові, ф. 146, оп. 53, спр. 1135.
37. ЦДА України у м. Львові, ф. 146, оп. 60, спр. 878.
38. ЦДА України у м. Львові, ф. 146, оп. 60, спр. 1632.
39. ЦДА України у м. Львові, ф. 146, оп. 66, спр. 873.
40. ЦДА України у м. Львові, ф. 146, оп. 66, спр. 1230.
41. ЦДА України у м. Львові, ф. 178, оп. 4, спр. 5.
42. ЦДА України у м. Львові, ф. 178, оп. 4, спр. 8.
43. ЦДА України у м. Львові, ф. 178, оп. 4, спр. 12.
44. ЦДА України у м. Львові, ф. 178, оп. 4, спр. 59.
45. Шологон Л. І. Українські педагогічні товариства Галичини та Буковини 80-х рр. XIX – початку XX ст.: Автореф. ... дис. канд. іст. наук: (07.00.01) / Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича. – Чернівці, 2003.
46. Czwarte sprawozdanie dyrekcyi c. k. Akademii handlowej we Lwówi. – Lwów, 1903.
47. Dnistrianskyj S. Eine selbstige ruthenische Universität in Lemberg. – Wien, 1907.
48. Dubłany. Szkoły i zakład krajowe w Dubłanach. – Lwów, 1897.
49. Dziewiate sprawozdanie dyrekcyi c. k. Akademii handlowej we Lwówi. – Lwów, 1908.
50. Gensiruk S. Rozwoj oswity i nauki lesnej w okresi 120 lat instnienia szkoły lesnictwa oraz Galicyjskiego towarzystwa lesnego we Lwówi // Syłwan. – 1995. – № 9.
51. Javolenus S. “Alma mater” Leopoldensis – als Stiftmutter // Ruthenische Reveue [Відень], 1903.
52. List otwarty w sprawie zamknięcia szkoły łasowej we Lwówi. – Б. м., 1906.
53. Mirschuk Ivan. Geschichte der ukrainischen Kultur. – Munchen: Ukrainisches Technisch-Wirtschaftliches Institut, 1994.
54. Ośme sprawozdanie dyrekcyi c. k. Akademii handlowej we Lwówi. – Lwów, 1907.
55. Pawłowski A. Panstwowa szkoła handłowa we Lwówi // Sprawozdanie dyrekcyi c. k. Panstwowej wyzszej szkoły handłowej we Lwówi. 1899/1900. – Lwów, 1901.
56. Pietnaste sprawozdanie dyrekcyi c. k. Akademii handlowej we Lwówi za rok 1913/14. – Lwów, 1914.
57. Pietnaste sprawozdanie dyrekcyi c. k. Akademii handlowej we Lwówi za rok 1913/14. – Lwów, 1914.
58. Rocznik Akademii rolniczej w Dubłanach za rok 1903/04. – Lwów, 1904.
59. Rocznik krajowej wyzszej szkoły rolniczej w Dubłanach. – Б. м., 1888.
60. Sprawozdanie Akademii rolniczej w Dubłanach i zakładow naukowych z dnia polaczonych za lata 1915/16. – Lwów, 1915.
61. Sprawozdanie Akademii rolniczej w Dubłanach za rok 1909/10. – Lwów, 1910.
62. Stenographische Protokolle über die Sitzungen des Hauses der Abgeordneten des österreichischen Reichsrates im Jahre 1901/XVII. Session 8B. – Wien, 1902.
63. Trzynaste sprawozdanie dyrekcyi c. k. Akademii handlowej we Lwówi. – Lwów, 1912.
64. Wiczkowski J. Lwów: Jego rozwój i stan kulturalny oraz przewodnik po mieście. – Lwów, 1907.
65. Zajaczkowski W. C. k. szkoła politechniczna we Lwówi. Rys historyczny jej zalozenia i rozwoju, tudziej stan jej obecny. – Lwów, 1894.

66. Zbior przepisow obowiacych uczniow krajowej wyzszej szroly łasowej we Lwowi. – Lwów, 1911.

SUMMARY

Galyna Atamanchuk. The formation of the high schools of the Galychyna and creation of the system of the academic education in 1867-1914

The questions of the formation of the high schools of the Galychyna and creation of the system of the academic education in the context of the national policy of the Austrian-Hungary monarchy 1867-1914 are researched. The framework of organization and social and political situation of the national question in Austrian education, the Case of Ukrainians in Galicia are studied. A significant attention is paid to the analysis of ethno-national structure of Galychyna and state-territorial organisations of high education.